

Hållbar skolmat som accepteras, uppskattas och äts – önsketänkande eller en möjlighet

---

SEBASTIAN TILMANIS 2023
MVEM31 EXAMENSARBETE FÖR MASTEREXAMEN 30 HP
MILJÖVETENSKAP | LUNDS UNIVERSITET

Hållbar skolmat som accepteras, uppskattas och äts – önsketänkande eller en möjlighet

En fallstudie kring uppfattningar, inställningar och matval
hos högstadie- och gymnasieelever i Ängelholms kommun
utifrån ett elevperspektiv

Sebastian Tilmanis

2023

LUNDS
UNIVERSITET

Sebastian Tilmanis

MVEM31 Examensarbete för Masterexamen 30 hp, Lunds universitet

Huvudhandledare: Emma Samsioe, institutionen för tjänstvetenskap, Lunds universitet

Extern handledare: Emely Lindholm, Ängelholms kommun

CEC - Centrum för miljö- och klimatvetenskap

Lunds universitet

Lund 2023

Abstract

This study examines the perception and acceptance of the Swedish tax paid school meals, its sustainability aspects and what factors that affect the students in their food choices in the municipality of Ängelholm from a student perspective. The guidelines for school meals in Sweden is for it to be healthy but in recent years also more sustainable. A common way to enact upon the sustainable factor is to serve more plant-based foods and more local produce. But what do adolescents think of these changes? What are their attitudes, perception and acceptance of the current school meals and potential changes? To examine this, a 36-item questionnaire was conducted taking inspiration from the Theory of Planned Behavior factors that affects food choices. Data was collected from six public schools with students aged 13-20 years old. Data was analyzed using cross-tabulations looking at the correlation between different variables. A cluster analysis was also conducted to examine the different student segments and how they differ from each other. Results show that taste and healthiness play a central part in the adolescent's food choices independent of other factors. Females tend to view themselves as more environmentally friendly and are also more open towards changes that encourage more environmentally friendly school meals. School meals are also a subject that engages the students and something they are very passionate about. They do however feel that there is a lack of information regarding the climate impact and origin of the food being served in the lunch cafeterias and that this type of information generally is important for them. Overall, there are some interesting aspects and practical changes the municipality could implement to improve the dialogue with the students, but there is still uncertainty towards how they can provide food that is not only sustainable but also accepted by the students.

Keywords: food choice, school meals, TPB, municipality, adolescents, sustainability

Populärvetenskaplig sammanfattning

Du kommer sakna skolmaten när du blir äldre. Detta är något som jag tror många av oss fått höra någon gång under sin uppväxt. Vål i tonåren gällde det att vara rebellisk, finna sig själv och våga tänja på gränser. Det var mer eller mindre även underförstått att skolmaten var något som man inte tyckte om. Men ju längre åren går, desto mer vill jag tro att man inser att skolmaten, den var nog faktiskt inte så dum som man upplevde den förr. Personligen var jag en av dem som uppskattade skolmaten även under skolgången och som hade lyckan att gå på en skola som serverade bra mat, men så är ju inte fallet för alla.

Tiderna förändras och så gör även trender. Under min skoltid var hela rörelsen kring att stå upp mot klimatkrisen i princip obefintlig och det var absolut ingenting som reflekterades i skolmaten då vi aldrig blev serverade vegetarisk, lokalproducerad eller klimatsmart mat. Däremot tror jag inte att vi hade lika stor uppfattning om vilken påverkan maten vi åt hade på klimatet heller för den sakens skull. I dagens alltmer digitaliserade samhälle är det tydligt att klimatfrågan blir alltmer relevant. Det kan ju i och för sig också ha att göra med att vi på riktigt börjar känna av konsekvenserna av klimatförändringar. Oavsett, så är skolmaten fortfarande något som dagens ungdomar har en nära relation till, något de kommer i kontakt med på daglig basis under skolgången. Ska de bli lidande av vilka förändringar som politiker och andra beslutsfattare väljer att tillämpa? Personer som har helt andra preferenser när det gäller mat och som framför allt kommer från en helt annan generation.

Samtidigt kan vi inte enbart se till att tillfredsställa elevernas varje önskemål för då hade det troligtvis blivit hamburgare, pizza och tacos var och varannan dag. Men det finns samtidigt guldgrubbar i klassisk husmanskost och legendariska paradrätter. Vem minns inte den sprödbakade torsken med den där härliga, krämiga och kalla dillsåsen? Det är en klassiker som går hem bland många skolungdomar än i dag, tro mig. Att prata om skolmaten med elever har varit upplyftande men samtidigt oroväckande och jag tror att mina farhågor hade varit precis likadana, fast från en annan vinkel om jag valt att prata om skolmaten med beslutsfattare istället. Det handlar helt enkelt om att försöka få till det bästa av två världar. Om det ens är möjligt lär jag nog aldrig bli klok på, men man kan väl alltid hoppas. Oavsett så handlar det i slutändan om en hårfin balansgång som kräver uppoffringar, tolerans och acceptans från samtliga parter. Svårare än så är det inte.

Innehållsförteckning

Abstract	5
Populärvetenskaplig sammanfattning	7
Innehållsförteckning	9
1 Inledning	12
1.1 <i>Bakgrund</i>	12
1.1.1 Matens klimatpåverkan	12
1.1.2 Matproduktionen i Sverige	14
1.1.3 Kommunernas roll i arbetet med hållbar skolmat	16
1.2 <i>Syfte & Frågeställning</i>	18
1.3 <i>Avgränsningar</i>	18
2 Tidigare forskning	20
2.1 <i>Forskningsfältet</i>	20
2.2 <i>Food choices</i>	21
2.3 <i>Theory of Planned Behavior</i>	23
3 Metod	25
3.1 <i>Forskningsdesign</i>	25
3.1.1 Urval	26
3.1.2 Enkätutformning	27
3.1.3 Datainsamling	28
3.2 <i>Analys och tolkning av data</i>	29
3.3 <i>Etisk reflektion</i>	30
4 Resultat	33

4.1 Eleverna	33
4.2 Inställning till hållbar skolmat.....	35
4.3 Val av mat i skolan	37
5 Analys & Diskussion	40
5.1 Bakgrundsfaktorer – Demografiska skillnader.....	40
5.1.1 Ålder.....	40
5.1.2 Kön.....	41
5.2 Hållbarhetsintresse – en påverkande faktor?.....	45
5.3 Faktorer för matval	48
5.3.1 Klusteranalys.....	48
5.3.2 Attityder.....	50
5.3.3 Sociala faktorer	52
5.3.4 Kontroll och valmöjligheter	54
5.3.5 Självidentitet.....	56
6 Slutdiskussion	60
6.1 Besvarande av frågeställningar.....	60
6.2 Åtgärdsförslag till kommun	61
6.3 Studiens styrkor och svagheter.....	62
6.4 Förslag på framtida forskning.....	62
Tack	64
Referenser	66
Bilaga 1 - Hierarkisk klusteranalys med Ward's Linkage	72
Bilaga 2 - K-klusteranalys	73
Bilaga 3 - ANOVA-tabell för k-klusteranalys	74

1 Inledning

Detta inledande kapitel ämnar att ge läsaren en överskådlig bild av studiens utgångspunkt och inriktning. Läsaren introduceras till en bakgrundsbeskrivning kring matens klimatpåverkan, livsmedelsproduktionen i Sverige, kort om skolmältider i allmänhet samt det aktuella problem som studeras och varför studien är relevant. Kapitlet avslutas med att studiens syfte, frågeställningar och avgränsningar presenteras.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Matens klimatpåverkan

Klimat- och hållbarhet genomsyrar en stor del av allt arbete inom olika sektorer, branscher eller institutioner och livsmedel samt skolmältider är inget undantag. Livsmedelsproduktion har en stor inverkan på klimatet och på naturens ekosystem både globalt och lokalt (Hallström et al., 2015; Lombardini & Lankoski, 2013; Martin & Brandão, 2017; Vanhonacker et al., 2013) och det finns påtryckningar att producera mer volym och på ett mer hållbart sätt (Springmann et al., 2018). Produktion av livsmedel omfattar bland annat odlingsmetoder, transport, förädling, förvaring och förpackning (Rosander, 2022). För att uppnå miljösmarta måltider måste måltiderna bidra till en miljömässigt hållbar utveckling i enlighet med nationella miljömål, exempelvis genom mindre negativ påverkan på klimat och biologisk mångfald (Livsmedelsverket, 2021; Röös, 2014). Hållbar mat i denna studie syftar till klimatsmart mat som exempelvis är ekologisk, växtbaserad eller lokalproducerad.

Ser vi till livsmedels klimatpåverkan och växthusgasutsläpp är det olika beroende på hur och vad som räknas (Cholette et al., 2013). Det förespråkas att det är komplext att hitta precis data (Mann et al., 2018) och att den data som finns har en viss grad av osäkerhet som bör beaktas (Hallström et al., 2015). Uppskattningar visar att livsmedel står för upp till 20-30 procent av de

antropogena växthusgasutsläppen inom den Europeiska unionen och mellan 19-29 procent globalt (Neuman, 2019). Över 15 procent av svenskarnas konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser kan härledas till livsmedel (Röös et al., 2020) och livsmedel står för ungefär 25 procent av en individs totala klimatpåverkan (Livsmedelsverket, 2017; Livsmedelsverket, 2021; Röös, 2014; Världsnaturfonden, 2022) och 50 procent av den totala övergödningen (Rosander, 2022).

Det förs även diskussioner kring att olika produkter påverkar klimatet i olika grad och att eventuella förändringar i konsumtionsmönster som riktar in sig på specifika produkter kan få en ökad effekt. Något som blivit allt mer populärt på senare tid är växtbaserad kost, framförallt bland industriländer (Röös et al., 2018). Forskning tyder på att en högre konsumtion av veganska och vegetariska alternativ har den enskilt största potentialen att reducera matens klimatpåverkan (Ensaft et al., 2015; Hallström et al., 2015; Springmann et al., 2018). Vanhonacker et al., (2013) poängterar vikten av att konsumenter måste acceptera detta skifte av alternativa produkter och att insikter kring deras upplevelser, attityder och inställning till produkterna kommer att avgöra produktens framgångar.

Att få till en mer hållbar livsmedelsproduktion kräver i slutändan såväl institutionella förändringar (Yamoah et al., 2022) som en ökad efterfrågan på hållbara produkter från konsumenter (Röös et al., (2018). Från ett konsumentperspektiv spelar vad vi väljer att äta och vad vi avstår från att äta en central roll i livsmedelsproduktionen (Martin & Brandão, 2017; Tobler et al., 2011). Naturvårdsverket (2022) förtydligar att utöver åtgärder i livsmedelsproduktionen finns det även möjligheter att sänka utsläppen om konsumenters kosthållning ändras. Vi som befolkning måste generellt bli bättre på att ändra våra matvanor och göra mer klimatsmarta matval för att uppmuntra en hållbar livsmedelsförsörjning (Bissonnette & Contento, 2001). Det är dock inte alltid som konsumenterna är medvetna om konsekvenserna deras ätande har på klimatet (Tobler et al. 2011). Att som konsument omsätta rekommendationer för en klimatsmart eller miljömässigt hållbar kost i praktiken kan vara svårt, även för den som ger uttryck för att bry sig om miljön och som hyser intentioner att agera miljövänligt (Neuman, 2019). Det är inte heller alltid som konsumenter tar hållbarhetsaspekter i beaktning när de gör sina matval (Edwards-Jones et al., 2008). Samtidigt har attribut som fräschhet och naturlighet blivit allt mer viktigt vid matval som görs (Röös et al., 2018).

Matval och vanor utvecklas i tidig ålder och tenderar att följa med oss in i vuxen ålder. Således kan en implementering av hållbar mat i tidig ålder främja mer hållbara matval senare i livet (Ensaft et al., 2015). Dock menar Fitzgerald et al., (2010) att insatser som ämnar att förändra ungas matval ofta

har en begränsad önskad effekt och att denna begränsning delvis kan bero på otillräcklig förståelse av de underliggande faktorerna för barn och ungdomars matval. Att rekommendera människor till att äta vissa saker eller undvika att äta vissa saker kräver förståelse kring vad som är viktigast för dessa människor när det kommer till matvalen de gör (Fox & Davis, 2021).

Som tidigare nämnt har en diet bestående av mindre köttprodukter blivit ett mer vanligt förekommande bland konsumenter. En vanlig orsak bakom detta val är att etiska aspekter såsom djurhållning beaktas (Malek et al., 2019). Att äta mindre kött är ett relativt enkelt, billigt och effektivt sätt att vara mer klimativänlig men samtidigt är många människor inte villiga att ändra sina konsumtionsmönster när det kommer till köttprodukter (Mäkiniemi & Vainio, 2014). Det är dock alltmer vedertaget att våra matval till hög grad bidrar till den press och stress som människan lägger på miljön och det är en nödvändighet att våra matval och ätmönster förändras (Mann et al., 2018). Det är även viktigt att beakta att vissa matval som har positiva effekter för klimatet kan medföra negativa effekter på andra områden. Således gäller det att förstå implikationerna av effekterna både lokalt och globalt för att kunna fatta sunda beslut (Martin & Brandão, 2017). Eftersom våra matval ofta är baserade på vanor och ibland sker per automatik är människor inte nödvändigtvis medvetna om de faktorer som påverkar deras matval eller vilka effekter deras val får (Mäkiniemi & Vainio, 2014).

1.1.2 Matproduktionen i Sverige

Livsmedelsproduktionen i Sverige har en anrik historia och jordbruket har historiskt sett varit en betydande del i Sveriges ekonomi. Av Sveriges cirka 41 miljoner hektar landyta består i dagsläget ungefär 7 procent av jordbruksmark. Denna jordbruksmark består i sin tur till 83 procent åkermark och 17 procent betesmark. I Skåne består i stort sett halva landytan av jordbruksmark och denna mark är bland landets mest produktiva (Rosander, 2022). Generellt sett har jordbruk i Sverige lägre vattenanvändning än det globala snittet. Även nationell produktion av vissa produkter har en betydligt lägre klimatpåverkan än liknande produkter i utlandet (ibid.,) och Sverige ligger också bra till gällande djuromsorg och en låg grad av antibiotikaanvändning (Livsmedelsverket, 2017). Att svenska djur generellt sett är friskare än den internationella motparten bidrar till förutsättningar för en lägre miljöpåverkan genom högre produktion (Röös, 2014).

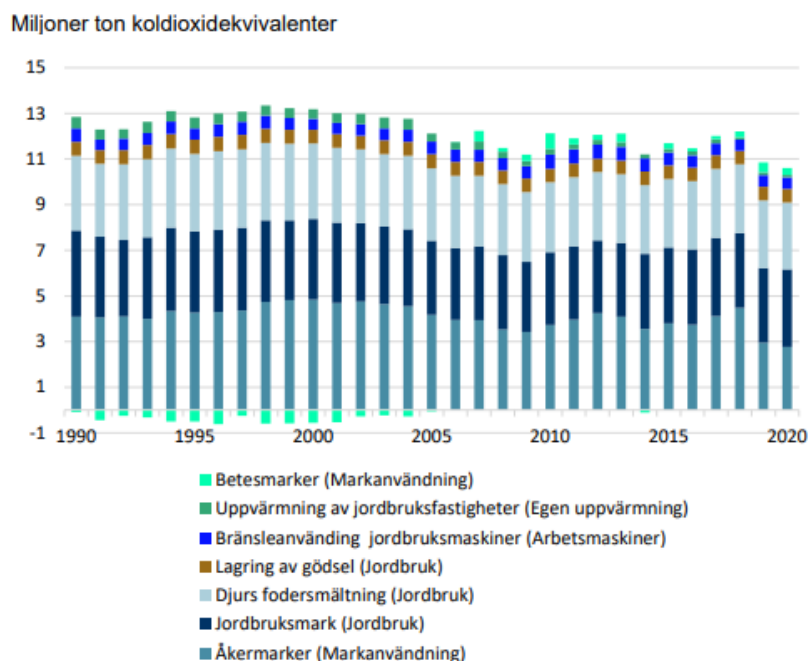
Själva utsläppen från jordbrukssektorn är omdiskuterad och det framkommer olika siffror beroende på vem som tillfrågas. Enligt Naturvårdsverkets (2022) rapport om den svenska klimatomställningen uppgår

utsläppen från jordbrukssektorn 2020 till cirka 6,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket motsvarar 15 procent av de totala växthusgasutsläppen i Sverige. Denna siffra är ungefär 10 procent lägre jämfört med 1990 (Naturvårdsverket, 2022). Även om utsläppen av växthusgaser från jordbrukssektorn minskat på senare år är det långt ifrån tillräckligt i linje med diverse klimatscenario och nettonollmål. Enligt Rosander (2022) finns det idag en utmaning kring hur svensk åkermark ska kunna tillgodose en ständigt växande befolkning samtidigt som odlingsytan för varje år minskar. Naturvårdsverket (2022) ser potentialen för ytterligare utsläppsminskningar inom jordbrukssektorn som relativt små och själva produktionen av livsmedel ska öka och förhoppningen ligger mycket i teknisk effektivisering.

Jordbruksmarker spelar inte enbart en viktig roll i livsmedelsproduktion utan även i förhållande till ekosystem. Själva odlingsmarken och de biotoper i nära anknytning innehar ofta en hög grad av biologisk mångfald vilket är viktigt att beakta och bevara då det ökar arters förmåga att anpassa sig till ett förändrat klimat (Livsmedelsverket, 2021) och minskar naturens och samhällets sårbarhet i förhållande till klimatförändringar (Rosander, 2022).

Det finns även förväntningar på att svenskt jordbruk ska kunna tillgodose en ökande befolkning. Frågan är då hur en växande befolkning kan försörjas genom odlingsmetoder som tar hänsyn till diverse miljöaspekter samt hur svensk livsmedelsproduktion kan framställa livsmedel av hög kvalitet vilket innebär att de ska vara fria från rester av bekämpningsmedel, antibiotika samt vara näringsrika (Rosander, 2022). Martin och Brandão (2017) menar att det dock inte är möjligt att i framtiden försörja en ökande befolkning med en minskad grad av bönder och inhemsk produktion utan att det får konsekvenser på produktutbudet.

Då en stor del av utsläppen inom jordbruk och framställning av livsmedel finns i biologiska processer är det svårt att kontrollera och minska dessa utsläpp (Röös (2014). I en hållbar framtid äter vi förhoppningsvis goda, hälsosamma och säkra livsmedel som producerats på ett hållbart sätt och som bidrar till såväl nationella som globala hållbarhetsmål. Alla aktörer från jord till bord tar ansvar för att säkerställa att hela livsmedelskedjan ska vara hållbar (Världsnaturfonden, 2021).

Figur 1: Jordbrukets utsläpp i olika sektorer (Naturvårdsverket, 2022).

Jordbruket och livsmedelsproduktionen lägger grunden för mycket av den mat och dryck vi konsumerar i Sverige och konsumtionen inom den offentliga sektorn är inget undantag. Inom offentlig sektor serveras dagligen drygt tre miljoner måltider (Livsmedelsverket, 2021). Barn och unga utgör en majoritet av matgästerna inom denna sektor då skolan står för mer än 80 procent av måltiderna som serveras (Neuman, 2019). Maten inom den offentliga sektorn har en påverkan på miljön och det finns ett signalvärde i form av att visa vägen och inspirera till en mer hållbar livsstil (Röös et al. 2020). Således blir kommunernas roll för att främja en mer hållbar skolmat inom den offentliga sektorn en viktig del för framtida arbete och utveckling.

1.1.3 Kommunernas roll i arbetet med hållbar skolmat

Gratis skolmat i Sverige introducerades 1946 som ett steg i att främja social jämlikhet. Sedan 2011 är det även ett krav att skolmaten som serveras även ska vara näringsrik (Persson Osowski & Fjellström, 2018). Den svenska skolmåltiden ämnar att ge alla elever, oavsett bakgrund, möjlighet till bra matvanor och är en central del i arbetet för en jämlik hälsa och hållbar

utveckling. Därmed har det som serveras en stor betydelse, inte enbart för matgästerna utan även för djuren, producenterna och miljön överlag (Livsmedelsverket, 2021).

Enligt Röös et al. (2020) är det i Sverige vanligt att använda miljökriterier vid offentliga upphandlingar och vid inköp av mat och måltidstjänster i skolor. Kravställningarna är vitala för att säkerställa att det som upphandlas inte enbart är av god kvalitet utan även har en låg miljöpåverkan. Generellt sett är det relativt fritt sett till i vilken utsträckning kravställningar för miljö- och klimataspekter beaktas. Det är enligt Livsmedelsverket (2021) upp till varje kommun, skola eller personalgrupp att i detalj bestämma hur man väljer att gå tillväga och vilka egenskaper maten som köps in förväntas ha. Röös et al. (2020) poängterar dock att det i Sverige, finns förväntningar på att den offentliga sektorn ska vara en föregångare inom hållbar utveckling eftersom aktörerna har direkt rådighet över vad som inhandlas och vad som serveras. Att beakta hållbarhetsaspekter för livsmedel som serveras inom den offentliga sektorn och arbeta fram lösningar för hur förändringar kan implementeras är en sak. Att få elever att uppskatta och omfamna förändringarna är en helt annan. Det är inte alltid elevernas intresse beaktas vilket kan leda till att förslag och förändringar inte uppskattas.

Det finns ett pågående arbete i många av landets kommuner där syftet är att minska skolmatens klimatpåverkan. Ett vanligt sätt att göra detta på är att servera en ökad grad växtbaserad kost i form av vegetariska maträtter. Detta har dock på många håll möts av kritik från elever och föräldrar där kommunen varit tvungna att backa i frågan. Eleverna vägrar äta det som serveras och går hungriga om dagarna. Att införa vegetariska dagar i skolan är ett exempel på en påtvingad begränsad valmöjlighet för eleverna (Lombardini & Lankoski, 2013). Röös et al., (2020) menar dock att det verkar som att acceptansen för förändringar som rör ändrade recept och obligatoriska vegetariska dagar är hög och att de kan vara effektiva för att främja mer hållbara matvanor.

Ängelholms kommun har under många år aktivt arbetat för att säkerställa att maten som serveras inte enbart är god och tillfredsställande utan även har en minskad klimatpåverkan. Kommunen har sedan en tid tillbaka en måltidspolicy som ämnar att kvalitetssäkra måltidsverksamheten och skapa matglädje för såväl elever som medarbetare (Ängelholms kommun, 2015). Det ska erbjudas ett varierat utbud av grönsaker och finnas minst två olika rätter dagligen varav minst en rätt ska vara vegetarisk. I förhållande till tillagning ska all mat tillagas på plats av måltidsservice själva och stor vikt ska läggas vid att maten ska vara vällagad och bestå av bra råvaror (Ängelholms kommun 2022). Elever bör även ha ett väldigt stort inflytande gällande förändringar i skolköken då det direkt påverkar dem. I styrande dokument som svensk lagstiftning,

skollagen, läroplaner och barnkonventionen framgår det att elevernas bästa ska finnas i fokus och att de ska ha rätt att tycka till om det som påverkar dem (Livsmedelsverket, 2021). Att involvera eleverna i måltidsarbetet är en framgångsfaktor och en förutsättning för bra måltider. Det finns möjligheter att använda maten och måltiderna som ett pedagogiskt verktyg vilket kan bidra till mer kunskap hos eleverna (Neuman, 2019) vilket i sin tur stimulerar hållbart ätande (Röös et al., 2020) och kan ge mer kvalitetsmedvetna konsumenter och en mer hållbar livsmedelskonsumtion (Livsmedelsverket, 2021). Hur kan vi då nå den gemensamma punkten för hållbar skolmat, det vill säga att kommunerna har möjlighet att arbeta med att minska matens klimatpåverkan samtidigt som förändringarna accepteras, uppskattas och att maten faktiskt äts av eleverna? Det är av stor vikt att kommunen har god kunskap kring hur elever uppfattar den hållbara skolmaten som serveras och hur väl den accepteras för att arbetet ska kunna nå framgång.

1.2 Syfte & Frågeställning

Uppsatsens syfte är således att undersöka elevernas uppfattning och attityder gentemot skolmaten och dess hållbarhetsaspekter samt vilka underliggande faktorer som påverkar eleverna och deras matval i skolan. Arbetets syfte leder fram till följande frågeställningar:

- ❖ Utifrån ett elevperspektiv, vilka uppfattningar och attityder har elever i Ängelholms kommun gentemot skolmaten och dess hållbarhetsaspekter?
- ❖ Hur förhåller sig eleverna till olika faktorer gällande hållbar skolmat och deras val av mat i skolan

1.3 Avgränsningar

Anledningen bakom avgränsningarna grundar sig primärt i att säkerställa att arbetet besvarar frågeställningarna och att det även är relevant i förhållande till syftet. Vidare har även relevanta avgränsningar gjorts i förhållande till arbetets omfattning. Kommunerna i Sverige innehar en stor uppgift när det kommer till att servera mat dagligen till verksamheterna de ansvarar för. Denna studie fokuserar enbart på skolan och således ej på äldreomsorg eller liknande

verksamheter. När det gäller skolorna är det enbart gymnasie- och högstadiel elever på kommunala skolor som studeras. Anledningen bakom detta beslut grundar sig primärt i åldern. Det är just i tonåren som jag upplever att svårigheterna med att få eleverna att äta och framför allt tycka om skolmaten är som mest framträdande. Således är det just denna målgrupp som blir mest intressant att studera. Dessutom kan det finnas svårigheter med att få yngre barn att förstå ämnet och de frågor som ställs.

Slutligen kommer arbetet ej fokusera på nyttighets- och näringsaspekter. Inom ramarna för syfte och frågeställningar ligger fokusområdet på attityder, beteende, influenser, vilja och acceptans. Arbetet kommer således ej att beakta huruvida en produkt eller måltid uppfyller specifika näringskrav eller huruvida det är hälsosamt eller ej. Däremot kan det finnas kopplingar mellan nyttighets- och näringsaspekter och hållbara livsmedel vilket kommer att beaktas men de kommer ej utgöra själva huvudfokus.

2 Tidigare forskning

Följande kapitel ämnar att ge läsaren en överskådlig blick av tidigare forskning och en kortare teoribakgrund för de termer och uttryck som används. Mer specifikt kommer avsnittet först att redogöra kring tidigare forskning för uppsatsens område. Därefter presenteras de teoretiska begrepp och modeller som tillämpats vilket är val av mat (Food choices) och Theory of Planned Behavior (TPB). Dessa teorier har använts som inspiration till utformandet av enkätfrågor och är grundläggande för att besvara studiens frågeställningar.

2.1 Forskningsfältet

Det finns i dagsläget mycket forskning kring matval, livsmedelskonsumtion och hållbara livsmedel. Det är vanligast med att utvärdera matens klimatpåverkan, vilket görs genom att estimerar växtgasutsläpp (Neuman, 2019). Det finns även studier som ser till hur olika matvanor och ett skifte i matvanor påverkar klimatet (Hallström et al., 2015). Samt vilka alternativ det finns för att hålla den globala matproduktionen inom rimliga gränser gällande klimatpåverkan (Springmann et al., 2018).

Att studera individers matval och vilka faktorer som påverkar dessa val är ett vanligt förekommande och det finns en rad olika studier inom detta område. Det är ofta individers uppfattningar och attityder gentemot en viss produkt eller konsumtionsmönster (Buttriss et al., 2004; Malek et al. 2019; Röös et al., 2020), eller en viss hållbarhetsaspekt (Chambers et al., 2007; Hempel & Hamm, 2016; Mann et al. 2018; Paloviita, 2010; Vanhonacker et al., 2013). Även demografiska (Bir et al., 2019) och etiska (Lindeman & Väänänen, 2000) aspekter har studerats samt konsumenters villighet att ändra sina konsumtionsmönster gällande mat (Tobler et al., 2011; Wang & Scrimgeour, 2021). Det finns även studier som utvärderar befintliga modeller som försöker förstå hur konsumtionsbeteende relaterar till matval (Barjolle & Gorton, 2013). Vissa studier försöker även utveckla teoretiska modeller för att förstå beteende och hur identiteter är relaterade till ätande (Bisogni et al., 2002).

Fram till början på 2000-talet var studier kring barn och ungdomars uppfattningar kring vad de åt och vad det hade för inverkan på klimatet ovanliga (Bissonnette & Contento, 2001). Det är i takt med att hållbarhetsfrågor blivit allt mer relevanta och lättillgängliga även för barn och ungdomar som även forskningen tagit fart. Dagens ungdomar kommer vara morgondagens vuxna och de kommer behöva vara beredda på att ta beslut och delta i kontroversiella frågor som rör problemen med matproduktionen (ibid., 2001). Således har forskningsfältet för denna målgrupp växt fram under de senaste två årtionden.

Det är relativt vanligt att på senare år studera barn och ungdomars perspektiv och attityder gällande deras matval (Bissonnette & Contento, 2001; Ensaff et al., 2015; Sick et al., 2019; Tyrrell et al., 2015) och framförallt vilka faktorer som påverkar dessa val (Fitzgerald et al., 2010; Risvas et al. 2007; Share & Steward-Knox, 2012). Det finns även ett intresse att förstå ungdomarnas personliga kontroll över sina matval (Ziegler et al., 2021) och hur föräldrar, familj och vänner inflytande påverkar (Contento et al., 2006). Det finns även studier kring vilka barriärer ungdomarna upplever att det finns för dem när det gäller att anamma mer hållbara kostval (Fox et al., 2021; Havermans et al., 2021; Mäkinieniemi & Vainio, 2014).

Även skolan är ett intressant område att studera då skolans miljö kan påverka elevernas matval (Wordell & Daratha, 2012), men även för att förstå vilka matval som görs och hur skolmaten kan utvecklas för att bli mer hållbar och uppmuntra till hälsosamma matvanor i skolan (Waddingham et al., 2018). Även implementeringen och effekterna av obligatoriska vegetariska dagar i skolan för att främja mer hållbar skolmat har studerats (Lombardini & Lankoski, 2013). I Sverige har bland annat den svenska skattefinansierade skolmåltidsmodellen (Persson Osowski & Fjellström, 2018) och skolmåltidspolicyn (Lucas et al., 2017) studerats och hur dessa påverkar elevernas måltider. Det finns även studier som ämnar att förstå konsekvenserna av olika hållbarhetsrelaterade matval som exempelvis organisk och regional mat, mindre konsumtion av kött samt kost baserad på riktlinjer kring näringsaspekter (Martin & Brandão, 2017).

2.2 Food choices

Vad gör att vi väljer att äta som vi gör är en fråga som ofta är i fokus vid studerandet av matval. Att förstå konsumtionsmönster, konsumtionsbeteende, acceptans, förnekelse och påverkan kring människors val av mat är ett

välstuderat område med många möjliga fördjupningar. Matval har länge identifierats som en process som involverar sociala, kulturella, ekonomiska, biologiska och psykologiska effekter. Dessa effekter interagerar i sin tur med individen vilket leder fram till personliga preferenser som exempelvis smak vilket i sin tur formar matval som görs (Bisogni et al., 2002). Det finns även olika typer av modeller och teorier som kan appliceras men oberoende av vilka modeller och synsätt som appliceras, är det i slutändan individen som är i fokus och det personliga matvalet konstrueras av individer genom värderingar, kognitiva processer samt sociala och kulturella aspekter (Shepherd & Raats, 2006).

Matval innebär val och konsumtion av mat och dryck och med beaktning till när, var, hur och med vem konsumtionen sker (Shepherd & Raats, 2006). Det kan även vara problematiskt för konsumenter att göra hållbara matval då det finns många olika faktorer som måste beaktas (Tobler et al., 2011) och individers matval är ofta mer komplexa (Malek et al., 2019) än liknande beslutsfattande som är relaterade till andra typer av produkter (Paloviita, 2010). Matval och framförallt beteende kring ätande är väldigt svårt att ändra på då det ofta finns många interrelaterade faktorer som påverkar vanor som exempelvis uppfattningar, attityder, utbildning, information och kunskap (Buttriss et al., 2004). Dessutom kan även externa faktorer som sociala medier, marknadsföring och kulturella faktorer påverka (Risvas et al., 2007). En ytterligare intressant aspekt som påverkar matvalen är miljön och i synnerhet vår omgivning (Fitzgerald et al., 2010). Även matens karaktär, det vill säga smak, doft, utseende och textur kan spela en viktig roll i våra matval (Shepherd & Raats, 2006), men dessa karaktärer behöver nödvändigtvis inte driva konsumtionen (Risvas et al., 2007). Dessa influenser och faktorer kan i takt med att barn och ungdomar blir äldre ändras vilket även leder till ändrade matvanor (Fitzgerald et al., 2010).

För att förstå barn och ungdomars perspektiv och tankar är det mest lämpligt att de själva blir tillfrågade (Waddingham et al., 2018). Det är även under tonåren som ungdomar börjar bilda egna uppfattningar och identiteter vilket leder till nya matvanor och preferenser oberoende av föräldrarna (Tyrrell et al., 2015). Barn och ungdomars matval och beteende följer med in i vuxenlivet (Melo et al., 2013) och det är värdefullt att förstå de faktorer som påverkar matvalen och beteendemönster redan i tonåren (Ziegler et al., 2021). Ungdomar borde vara införstådda med vilka problem ohållbara matvanor skapar för klimatet så att de kan göra informerade matval (Bissonnette & Contento, 2001). Kunskapen och information som träder fram kan med fördel spridas till måltidsverksamheten i skolan vilket kan bidra till att åstadkomma ett normskifte kring kosten (Röös et al., 2020).

En teori som ofta appliceras och som är väl beprövad inom området för matval och konsumtionsbeteende inom mat är Theory of Planned Behavior (TPB) där ett flertal olika studier solidifierat användningen teorin som ett verktyg för att undersöka människors matval (Barjolle & Gorton, 2013; Dennison & Shepherd, 1995; Shepherd & Rats, 2006). Samtidigt är det viktigt att beakta att det inte finns en enskild teori som fullständigt kan förklara beslutsfattande kring mat eller själva matvalsprocessen (Ziegler et al., 2021).

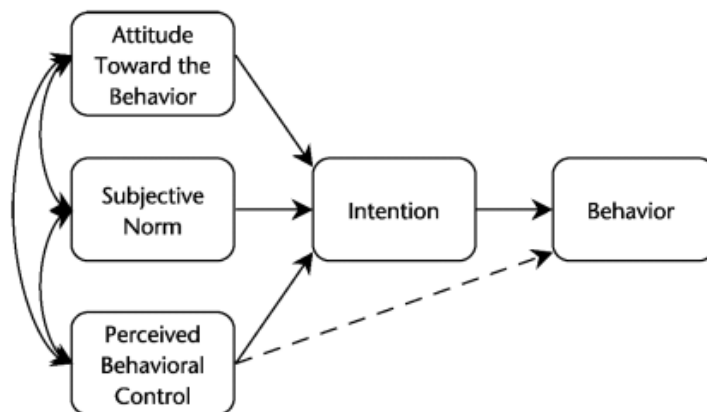
2.3 Theory of Planned Behavior

TPB är en teori som togs fram under 1980-talet av Icek Ajzen baserat på hans tidigare forskning kring beteendevetenskap och teorin har utvecklats under åren. Teorin grundar sig i att förstå varför individer gör olika val och vilka faktorer som påverkar dessa val. Således är det av vikt att identifiera vad det är som ligger bakom individens intentioner och slutligen dennes beteende (Ajzen, 2005).

Själva modellen består av tre huvuddelar som påverkar och leder fram till en individs intentioner och sedermera beteende. En av dessa delar är personlig i sin natur, en del är baserad på social influens och en del är baserad kring kontroll. Den personliga faktorn är individens attityd gentemot beteendet. Denna attityd kan vara både positiv och negativ och speglar individens intresse av beteendet (Shepherd & Raats, 2006). Denna faktor benämns i modellen som *attityder gentemot beteende*. Den sociala faktorn är tryck och press från utomstående personer och sociala normer att göra eller inte göra. Denna faktor benämns i modellen som *subjektiva normer*. Den tredje faktorn kring upplevd kontroll är en känsla av själv effektivitet eller förmåga att utföra beteendet, med andra ord hur enkelt eller svårt individen upplever att det är att genomföra beteendet (Ajzen, 2005). Denna faktor benämns i modellen som *upplevd beteendekontroll*.

Dessa tre faktorer bidrar på ett eller annat sätt och i olika stor grad till individens intentioner att utföra beteendet i fråga, vilket illustreras med hjälp av pilarna i modellen. Intentioner har i sin tur en direkt påverkan på om individen faktiskt utför beteendet i fråga eller inte. Med andra ord är intentionen påverkad av individens attityd, social påverkan och huruvida individen känner kontroll över handlingen (Barjolle & Gorton, 2013). Ju starkare intentioner som individen upplever till att genomföra beteendet, desto högre sannolikhet finns det för att intentionerna blir till ett faktiskt beteende (Shepherd & Raats, 2006). Den streckade pilen i modellen ämnar att tydliggöra

att den upplevda beteendekontrollen indirekt kan influera beteendet. Detta scenario är dock inte alltid realistiskt utan uppstår när individen har bristfällig information eller att det finns nya okända element i situationen (Azjen, 2005).

Figur 2: Modell över Theory of Planned Behavior (Azjen, 2005).

Det finns även en del bakgrundsfaktorer som kan influera de olika kategorierna i modellen vilket beaktas i teorin. Några av dessa variabler är ålder, kön, etnicitet, socioekonomisk status, personligheter, humör och tidigare erfarenheter för att nämna några (Azjen, 2005). Utöver bakgrundsfaktorerna finns det ytterligare två faktorer som växt fram med forskningen under åren vilka är självidentitet och upplevt behov. Självidentitet är de egenskaper som individen tillskriver sig själv och upplevt behov är hur individen uppfattar sin egen skyldighet gentemot beteendet (Barjolle & Gorton, 2013; Shepherd & Raats, 2006). För *självidentitet* inom matval kan individen exempelvis vara mer benägna att äta hållbar mat om de upplever sig själva som klimatsmarta.

3 Metod

Följande kapitel beskriver val av metod, hur empirin samlades in samt hur resultatet togs fram och analyserades. Avsnittet är uppdelat i empiriinsamling vilket beskriver tillvägagångssättet för att samla in empiri, hur enkäten utformats och genomförts. Därefter presenteras vilka analysmetoder som använts för att tolka och analysera empirisk data. Slutligen presenteras en etisk reflektion kring såväl metodval som studien i sin helhet.

3.1 Forskningsdesign

Arbetet genomsyras av en samhällsvetenskaplig forskningsansats. Detta beslut grundar sig i att uppsatsens syfte har varit att undersöka elevers uppfattningar, inställningar och attityder. Insamlingen av empiri skedde genom digitala enkäter som är en kvantitativ insamlingsmetod. Då syftet även var att undersöka forskningsproblemet utifrån ett elevperspektiv spelade skolorna en stor roll för arbetets framgång eftersom det enbart var genom deras godkännande som möjligheter att komma i kontakt med eleverna fanns. Således var den inledande kontakten av betydelse och assistans av kommunens kontaktpersoner tillämpades. Dessa kunde med fördel agera som en mellanhand mellan mig och skolornas rektorer och ansvarig personal. Detta minskade i sin tur risken att utskicken med information om studien inte ignorerades.

Gällande själva genomförandet av enkäten togs en 4-steps plan fram och presenterades för skolorna där de hade möjligheten att välja vilket alternativ som passade bäst för dem. Alternativ ett var det mest fördelaktiga från min synvinkel men också där det fanns mest risk för motstånd från skolorna. Alternativ fyra var det lättaste alternativet för skolorna men det minst fördelaktiga alternativet för min del. Vid första kontakten med skolorna presenterades enbart alternativ ett och två och om dessa alternativ ej accepterades skulle alternativ tre presenteras och skulle inte heller det fungera användes alternativ fyra som en sista utväg.

Tabell 1: Översikt av insamlingsmetoder.

Alternativ	Förklaring
1	Insamlingen sker digitalt på plats, i klassrummen för respektive klass under lektionstid.
2	Insamling sker digitalt på plats, i ett gemensamt område på skolan som till exempel en korridor eller aula. Elever får själva komma fram under rast/lunch eller annan ledig tid.
3	Insamlingen sker digitalt genom att länk till enkät skickas till klassföreståndare som sedan presenterar projektet och ber eleverna genomföra enkäten under mentorstid.
4	Insamlingen sker digitalt genom att länk till enkät läggs upp på skolornas digitala plattform, alternativt går ut till deras skolmejl.

Det kan upplevas som att alternativ fyra är det mest fördelaktiga med tanke på att enkäten var webbaserad men det fanns ett antal faktorer till varför så inte var fallet. För det första fanns det ingen möjlighet att vara på plats och interagera med eleverna, se hur de upplever frågorna, enkäten och ämnet som helhet. För det andra fanns det risk för en minskad svarsfrekvens då det skulle vara enkelt för eleverna att bara ignorera ett mejlutskick. För det tredje så hade eleverna andra enkäter att genomföra från bland annat Skolverket vilka var mer omfattande och som prioriterades av skolorna. Ejlertsson (2019) menar att ett av de främsta sätten att öka svarsfrekvensen på, är genom att ordentligt motivera de potentiella respondenterna till att delta i enkätundersökningen, vilket är en ytterligare anledning till att vara på plats ute i skolorna.

3.1.1 Urval

I denna studie har ett representativt urval tillämpats. De som är av intresse att studera är högstadie- och gymnasieelever som går på kommunala skolor i Ängelholms kommun. Samtliga skolor som bedriver denna typ av verksamhet blev kontaktade. I slutändan deltog fyra grundskolor och två gymnasieskolor vilka presenteras i tabellen nedan. Skolorna hade utifrån ett kalkylark möjlighet att fylla i vilken insamlingsmetod de önskade samt vilken dag och tid utförandet kunde ske. Fem av skolorna valde insamlingsmetod två och en av skolorna valde alternativ tre. Dock var jag även på plats på den skola som valde alternativ tre för att interagera med eleverna och svara på eventuella frågor. De elever som varit närvarande dagen jag varit på plats har haft möjligheten att delta i studien på eget bevåg och det har varit frivilligt för dem att delta i studien.

Tabell 2: Översikt av skolor.

Skola	Tid för besök	Typ av skola	Antal svar
Kungsgårdsskolan	2 mars 2023 kl 11-13	Högstadie	103
Magnarps skola	6 mars 2023 kl 8:20-10	Högstadie	114
Nyhemsskolan	10 mars 2023 kl 11-13	Högstadie	113
Rönnegymnasiet	1 mars 2023 kl 9-16	Gymnasium	147
Strövelstorps skola	3 mars 2023 kl 8:20-10	Högstadie	42
Valhall College	6 mars 2023 kl 10:30-13	Gymnasium	13

n = 533

3.1.2 Enkätutformning

Enkäten utformades med hjälp av Google Forms som är en lättillgänglig gratistjänst för skapandet av frågeformulär. Anledningen bakom valet av en webbaserad enkät grundade sig i det faktum att det är smidigt för eleverna att använda mobiltelefonen och skanna en QR-kod för att fylla i enkäten samt att det förenklar datahanteringen. Bryman (2018) poängterar dock att webbenkäter kan uppnå sämre datakvalitet då en pappersenkät ger mer uttömmande svar. I detta fall var enkätens syfte inte nödvändigtvis att bidra med några uttömmande och långa svar då det enbart fanns två frivilliga öppna frågor. I övrigt bestod enkäten av 35 obligatoriska frågor med fasta och konsekventa svarsalternativ. Då frågorna var obligatoriska valde jag att inkludera ett möjligt svarsalternativ för vet ej, ingen åsikt eller ingen uppfattning så att ingen skulle känna tvång över att ta ståndpunkt i en viss fråga. Om en respondent ej finner ett möjligt svar finns risken att frågan ej mäter det de avser att mäta (Hagevi & Viscovi, 2016). Svarsmöjligheterna var i sin tur ofta rangordnade efter skala från större till mindre och mycket till lite. Denna typ av svarsmöjligheter för en fråga liknas ofta vid en ordinalskala (ibid., 2016).

Enkäten inleddes med ett par bakgrundsfrågor vilket bidrog till möjligheter att särskilja svaren utifrån demografiska faktorer. Nästkommande kapitel berörde enklare och mer generella frågor om skolmaten i allmänhet, till vilka respondenten kunde relatera. Hagevi och Viscovi (2016) betonar vikten av inleda med lätta och snabba frågor som respondenterna kan relatera till för att öka intresserad och minska bortfall. Övriga kapitel tematiserades där varje kapitel berörde ett specifikt område vilket bland annat inkluderade hållbarhet, lokalproducerad mat och kommunikation. Denna typ av tematisering menar Hagevi och Viscovi (2016) stärker respondenternas förståelse av frågorna och

dess sammanhang vilket kan leda till en ökad bekvämlighet. Oavsett hur enkäten tematiseras så gäller det att vara konsekvent för att öka läsligheten.

Enkäten avslutades med ett antal påståenden där eleverna fick ta ställning till hur väl det stämde in på dem. Påståendena utformades i form av ett likertbatteri där temat var val av mat i skolan. Likertskalan är i grunden ett flerindikatormått avseende en uppsättning attityder som rör ett visst tema eller område. Målet med en Likertskala är att mäta intensiteten i en känsla eller upplevelse som rör det aktuella området (Bryman, 2018). En fördel med likertskalor är att respondenten känner igen svarsalternativen och slipper läsa in sig på dem för varje enskild fråga (Hagevi & Viscovi, 2016).

3.1.3 Datainsamling

På förhand var det planerat att genomföra enkätinsamlingen vecka sju till åtta, men vecka åtta var sportlovsvecka och valet föll då på att skjuta fram insamlingen till vecka nio och tio vilket även passade för skolorna. Detta medförde möjligheter att få enkäten granskad och reviderad innan första besöket. Ejlerthsson (2019) poängterar vikten av säkerställa att frågorna och språket är anpassat till målgruppen, särskilt om enkäten riktar sig till ungdomar. Under enkätkonstruktionen har fokus framför allt varit på att använda enklare ord och formuleringar, vilket exemplifieras av följande enkätfråga: *“Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är bra för vår planet?”*. En granskning av enkäten skedde genom att en pilotenkät skickades ut till ungdomar i målgruppens ålder som var aktiva inom ungdomsfullmäktige i Ängelholm där de hade möjlighet att lämna feedback på språket, individuella frågor och enkäten som helhet. Enkäten reviderades därefter utifrån de inlämnade kommentarerna.

Det första skolbesöket för insamling togs som ett inlärningsstillfälle gällande tillvägagångssätt och kommunikation med eleverna och det dök upp ett par frågor. Främst gällde det när och var de behövde svara på enkäten. Många elever undrade om de var tvungna att stå kvar och svara på enkäten direkt eller om de kunde skanna QR-koden och spara enkäten i mobiltelefonen för att svara på den senare under dagen på en rast eller liknande. Risken med att låta dem skanna koden och gå vidare var att de skulle glömma bort det, alternativt strunta i att svara. Risken med att låta dem stå kvar under tiden de svarade var att de skulle säga att de inte hade tid eller möjlighet där och då. I slutändan togs beslutet att låta eleverna själva bestämma. Det visade sig att de flesta som gick förbi var på väg till lektioner eller liknande och att de gärna skannade QR-koden för att svara på enkäten på en annan plats då de inte hade tid att stå kvar och svara. Möjligheten fanns att spåra antalet inkomna svar via Google forms och det var en stadig ström av inkommande svar under dagen

jag var på plats vilket tydde på att många ändå valde att svara på enkäten utan att stå kvar. Dessvärre fanns det ingen möjlighet att se hur många som hade öppnat enkäten men ej genomfört den vilket hade hjälpt att se till bortfallet.

I samtal med ansvarig personal bestämdes på förhand en designerad plats för insamlingen och jag valde att förlita mig på den ansvariga personalens val och deras bedömning av flödet av elever. Platsen var en viktig faktor då det gällde att komma i kontakt med eleverna samtidigt som de inte var för stressade för att stanna upp och skanna QR-koden eller svara på enkäten direkt. På majoriteten av skolorna gav den tilldelade platsen ett tillfredsställande resultat och platsen kunde nyttjas under hela besöket. Vid en skola fungerade dock den tilldelade platsen mindre bra varav beslut togs att ompositionera mig baserat på egen observation av rörelsemönster där eleverna gick och inte gick för att hamna närmare ett bättre flöde.

Tidpunkten för insamlingen var en annan viktig faktor. Insamling runt lunchrasterna var överlag mer fördelaktig och hade ett högre tryck än exempelvis för- och eftermiddagstider. Elever som var på väg till eller från matsalen upplevdes även som mer benägna att svara på enkäten och dela med sig av sina tankar och åsikter än de elever som var på väg till eller från en lektion. Som tack för deras deltagande fick eleverna fruktkarameller vilket är något som gjorts vid mina tidigare enkätinsamlingar för andra projektarbeten och som visat sig vara uppskattat. Det var även uppskattat bland skoleleverna och var framför allt populärt på grundskolorna, ibland till den milda grad att det blev en motiverande faktor till att svara på enkäten.

3.2 Analys och tolkning av data

Enkätsvaren importerades till SPSS där all data har behandlats och analyserats. Enkätsvaren har även behandlats på två olika sätt. För en övergripande bild av resultatet från datainsamlingen har en deskriptiv dataanalys tillämpats. Mer specifikt har frekvenstabeller sammanställts för att presentera svaren och hur många som svarat ett visst alternativ på vardera fråga där resultatet presenteras i procent och medelvärden.

För en mer ingående analys kring de olika statistiska sambanden och korrelationer som finns har en statistisk dataanalys tillämpats. För att se till samband mellan variablerna har användandet av korstabeller tillämpats. Den statistiska signifikansen för dessa samband har räknats ut genom användandet av chi-två och one-way ANOVA beroende på variabel. Signifikansnivåer brukar generellt vara 5% men även signifikansnivåer lägre än 1% och 0,1%

brukar benämnas för att stärka trovärdigheten (Eliasson, 2013). Spearman rho användes i sin tur för att analysera sambandsstyrkan mellan de kategoriska variablerna. Slutligen genomfördes en hierarkisk klusteranalys med Ward's metod för att se hur många olika kluster som var lämpliga att anta det fanns samt en k-klusteranalys för att särskilja och kategorisera eleverna i olika grupper som representerar hur de svarat olika på frågorna.

Då urvalet som tillämpats inte nödvändigtvis är ett sannolikhetsurval är det viktigt att beakta att de statistiskt signifikanta samband som presenteras inte med säkerhet kan generaliseras till populationen. Dock är det fortfarande intressant att undersöka och presentera de samband och signifikanser som finns. Detta resultat kan med fördel jämföras med tidigare forskning och kan även visa på tendenser och intressanta områden att studera vidare.

3.3 Etisk reflektion

Ejlertsson (2019) har identifierat fyra etiska krav som bör beaktas vid enkätundersökningar vilka presenteras nedan. Dessa etiska krav har beaktats under såväl enkätens utformning som datainsamlingen och det har funnits tydlig information som berör dessa olika krav i enkätens inledande informationskapitel.

Tabell 3: Personlig tolkning av Ejlertsson, (2019) etiska krav för enkätundersökning.

Typ av krav	Innebörd
Informationskrav	Deltagarna ska informeras om undersökningen, dess syfte, frivillighet att delta och vad resultatet används till.
Samtyckeskrav	Deltagarna har själva rätten att bestämma om de vill delta eller ej. Vid en webbenkät kan det innebära att samtycke givits genom att respondenten svarat på enkäten.
Konfidentialitetskrav	Deltagarna i studien ska ges största möjliga konfidentialitet. Enskilda individer ska ej kunna identifieras av utomstående. Obehöriga ska ej kunna ta del av personuppgifter.
Nyttjandekrav	Insamlade uppgifter får enbart nyttjas för det ändamål enkäten avser och som det informerats om.

Då det är skolungdomar som utgör målgruppen för studien finns det etiska aspekter i förhållande till deras ålder gällande deltagande och huruvida vårdnadshavare ska beaktas. För enkätundersökningarna togs beslutet att inte kräva målsmans godkännande för deltagande. Däremot publicerades

information kring enkätens genomförande och syfte via ett digitalt verktyg där vårdnadshavare hade möjlighet att ta del av informationen. Jannesson (2021) förklarar att det i Sverige finns riktlinjer om att barn från 15 års ålder är kapabla att på egen hand avgöra om de vill deltaga eller ej. För barn som är 14 år eller yngre anses det snarare lämpligt att informera vårdnadshavare och ibland även få godkännande att ge barnet möjlighet att svara på den. Etikprövningsmyndigheten (2021) rekommenderar att barn mellan 15 och 18 år ska informeras och samtycka till forskningen om de inser vad forskningen innebär för deras egen del.

Under insamlingen och besöken på skolorna har en dialog med eleverna förts. Det framkom att skolmaten är ett ämne som engagerar skoleleverna och något som de känner att de både kan relatera till och gärna delar med sig av sina åsikter kring. Detta intryck i kombination med enkätens lättförståeliga språkbruk bidrar till att jag anser att de uppnått den mognadsgrad som krävs för att samtycka på egen hand. En ytterligare betydande faktor bakom besluten ovan är barnkonventionen som lyfter fram vikten av att alltid beakta situationen utifrån barnets bästa och i artikel 12 tydliggörs att barnet i alla åtgärder som rör det, har rätt att bilda, uttrycka och få sina åsikter beaktade (Etikprövningsmyndigheten, 2021). Eleverna ska med fördel således ha rätt att tycka till om saker och ting som påverkar dem, vilket skolmaten i högsta grad gör. Eleverna fick här möjligheten att uttrycka sin åsikt och dela sina tankar kring hur kommunens arbete kan formas framöver.

4 Resultat

I följande kapitel presenteras enkätresultatet. Först redogörs själva eleverna och därefter deras inställning till hållbarhet, skolmaten och övriga aspekter. Slutligen presenteras underlaget för deras val av mat i skolan. Som tidigare nämnt var det totala antalet svarande 533 personer. En variansanalys för likertbatteriet har tillämpats för att säkerställa reliabilitet och utesluta de svar där respondenten angivit samma svarsalternativ för samtliga frågor inom batteriet (bortsett från mittenalternativet som kan användas för att inte ta ställning till frågan). Efter denna analys har nio svar uteslutits på grund av opålitlig data och det är således $n= 524$ svar som används som underlag för studiens resultat och diskussionsdel.

4.1 Eleverna

Av eleverna är 53,8% tjejer, 43,9% killar och 2,3% vill ej uppge sitt kön. Som tidigare nämnts går eleverna för närvarande på högstadie- och gymnasienivå och deras ålder är mellan 13 och 20 år med en medelålder på 15,23 år. 13-15 åringarna utgör 61% av deltagarna och de som är 18 år eller äldre utgör 11,6% av de totala deltagarna. De insamlade svaren kommer från elever som går på sex olika skolor, med varierande storlek och geografisk spridning. 68,4% av eleverna kommer från skolor som ligger inne i stadskärnan och 31,5% av eleverna kommer från skolor som ligger utanför stadskärnan.

Figur 3: Karta över var de studerade skolorna ligger i förhållande till varandra.

Gällande skolmaten uppger 77,3% att de äter minst 3 dagar i veckan varav 36,3% äter den varje dag. 7,6% uppger att de äter skolmaten mer sällan än en gång i veckan. Majoriteten tycker att skolmaten överlag är ganska dålig varav 24,8% tycker att skolmaten är mycket dålig. 27,3% tycker att skolmaten är ganska bra och 2,1% tycker att skolmaten är mycket bra. Utav samtliga elever är det 2,5% som inte har någon åsikt om vad de tycker om skolmaten. De vanligaste orsakerna för varför de tycker att skolmaten inte är bra är utseende, smak och mängden vegetarisk kost. De vanliga orsakerna för varför de tycker skolmaten är bra är mängden alternativ som erbjuds. Men även bland de som tycker om skolmaten lyfts utseende, smak och mängden vegetariskt som ett problem för vissa rätter, men överlag är de positiva. Tyckte om skolmaten skiljer sig även åt skolorna emellan. På två av skolorna uppger tre av fyra elever att de anser att skolmaten till olika grad är dålig. Enbart på en skola upplever eleverna att skolmaten överlag är bra, där 60% tycker att maten är ganska eller mycket bra. Det är dock få representerade från denna skola vilket kan påverka resultatet.

Gällande kommunikation och hur eleverna pratar med sina vänner, familj och föräldrar uppger 44,8% att de alltid eller ofta pratar med andra utanför skolan om skolmaten och 28,8% att de pratar med andra ganska ofta. 22,4% uppger att de inte pratar särskilt ofta med andra eller att det sker mer sällan och 4% pratar aldrig med andra utanför skolan om skolmaten. Majoriteten av eleverna vill gärna veta vad för mat det serveras och 81,7% av de tillfrågade uppger att de läser skolmenyn varje vecka. 11,1% menar att de läser menyn någon gång i månaden och 7,3% uppger att de läser menyn någon gång om året, mer sällan eller aldrig.

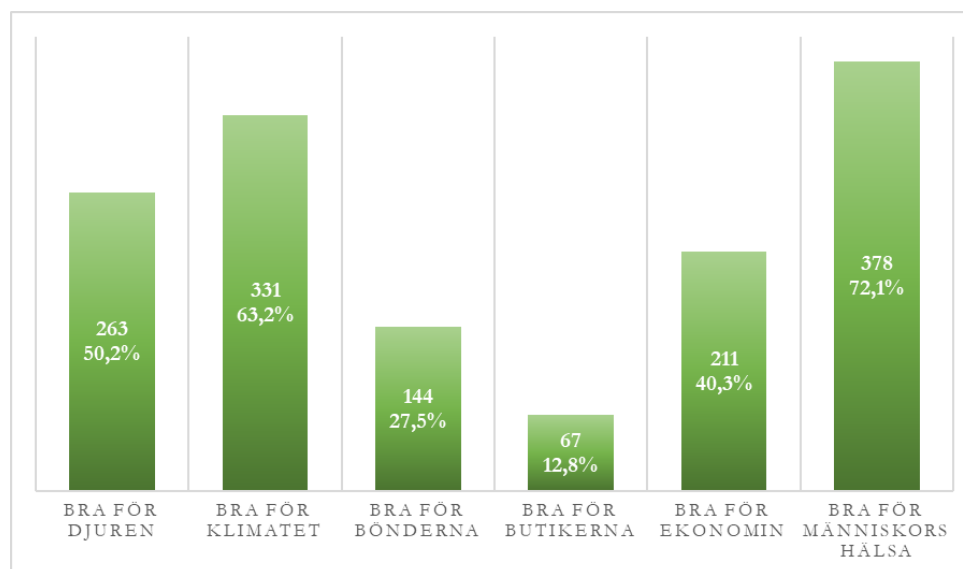
Enbart 9,9% av eleverna upplever att det finns tillgänglig information som visar var skolmaten de äter kommer ifrån. 66,2% upplever att det inte finns tillgänglig information som visar detta och 23,9% är osäkra. Samtidigt anser 40,3% av eleverna att denna typ av information är viktig för dem och 59,7% anser att informationen inte är viktig. För information kring skolmatens påverkan på vår planet uppger 14,1% att det finns tillgänglig information som visar detta. 58,4% upplever att det inte finns tillgänglig information och 27,5% är osäkra. Samtidigt anser 37,8% av eleverna att denna typ av information är viktig för dem och 62,2% anser att information inte är viktig. Slutligen uppger 30,3% sig veta var eller till vem de ska vända sig till om de har synpunkter på skolmaten. 37,2% uppger att de inte vet var eller till vem de ska vända sig till och 32,4% är osäkra.

4.2 Inställning till hållbar skolmat

Majoriteten av eleverna (58,4%) uppger att de inte är insatta i frågor som rör klimat och hållbarhet varav 15,8% upplever att de inte alls är insatta. 33,6% av eleverna uppger att de är insatta till olika grader varav 6,5% upplever att de är mycket insatta. Gällande hur viktiga frågan om klimat och hållbarhet anser 41,8% av eleverna att det inte är viktigt för dem varav 10,3% anger att det inte alls är viktiga. 48,7% av eleverna uppger att det är viktigt med dessa frågor varav 8,6% tycker att det är mycket viktigt för dem. Vidare anser 16,6% att de är insatta i frågor kring lokalproducerad mat och 44,5% uppger att de inte är insatta. 38,9% av eleverna anser att de varken är insatta eller inte.

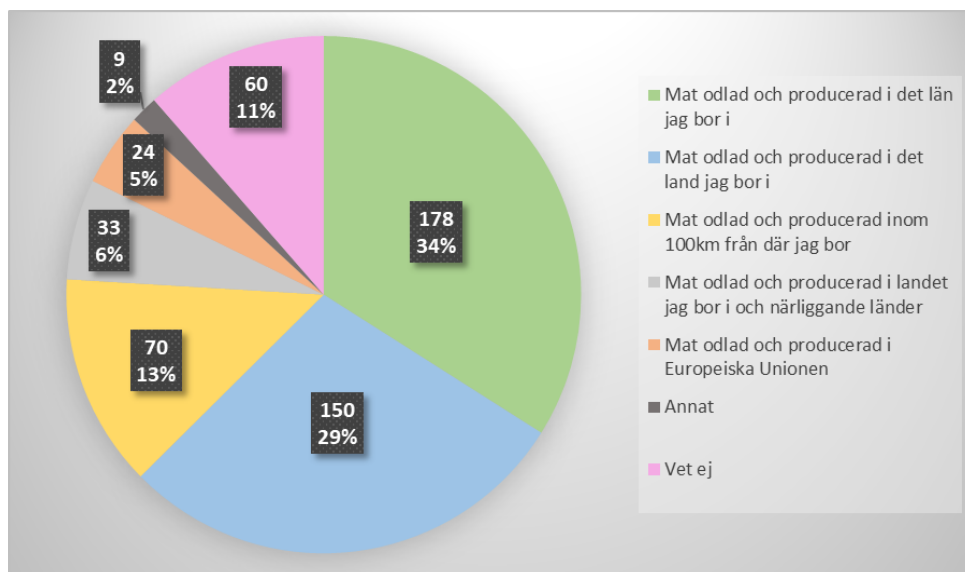
På frågan kring vad som är de viktigaste sakerna med hållbar mat är det tydligt att människors hälsa samt klimat och djur är viktiga. Att hållbar mat även ska vara bra för ekonomin är relativt viktigt och butikerna är mindre viktiga. Bönderna, som har en central roll i att producera mat och råvaror ses som näst

minst viktigast efter själva ekonomin men före butikerna och väljs av drygt en fjärdedel av eleverna.

Figur 4: Fråga, vad är viktigt med hållbar mat?

På frågan kring vad lokal mat är för något är länet man bor i det populäraste svaret med 34%. 28,6% anser att det är mat som kommer från det land man bor i, 13,4% anser att det är mat som kommer från en radie inom 100 km från där man bor, 6,3% anser att det är mat som kommer från landet man bor i eller närliggande länder, 4,6% anser att det är mat som kommer från Europeiska unionen (EU) och 13,2% har en annan definition eller vet ej. På frågan om elevernas syn vid ett eventuellt skifte av produkter från skolmenyn då det inte kan odlas och produceras lokalt anser 25% att det är ganska positivt, 28,8% anser att det är ganska negativt och 27,5% har ingen åsikt. 11,5% tycker att det är mycket positivt och 7,3% tycker att det är mycket negativt. De vanligaste orsakerna bakom varför det är positivt är att det blir bättre för miljön och att vi tar vara på det vi har. De vanligaste orsakerna för varför det är negativt är brist på variation, brist på exotiska varor och att de vill ha kvar maten de är vana vid. Det är även många som anser att deras inställning helt och hållet beror på vilken typ av produkt som försvinner och vilken typ av produkt som ersätter.

Figur 5: Fråga, vad är lokalproducerad mat?

För vikten av andra potentiella framtida förändringar anser 49% att det är viktigt att öka andelen ekologisk mat som serveras i skolan och 36,1% anser att det inte är viktigt varav 10,5% anser att det inte alls är viktigt. Kring vikten av att öka andelen växtbaserad mat som serveras tycker 25,2% att det är viktigt och 64,2% att det inte är viktigt varav 34% anser att det inte alls är viktigt.

4.3 Val av mat i skolan

Kring frågan om hur ofta eleverna testat nya maträtter som serveras i skolan uppger 7,6% att de alltid testat nya rätter medan 5% uppger att de aldrig testat nya rätter. 46,7% uppger att de testat nya rätter ofta eller ganska ofta och 40,6% uppger att de testat nya rätter sällan eller väldigt sällan. Samtidigt tycker 47,9% av eleverna att det enkelt för dem att ändra sina matvanor medan 39,7% upplever det som svårt. Det finns tydliga skillnader i vikten av olika aspekter kring smak, nyttighet, lokalproducerad och hållbart för skolmaten. Smak är den faktor som eleverna upplever som viktigast av dessa faktorer där 96,8% tycker att det är ganska eller mycket viktigt och 2,3% uppger att det inte är viktigt. Nyttighetsfaktorn är den näst viktigaste där 85,9% tycker att det är ganska eller mycket viktigt och 13,5% uppger att det inte är viktigt. För båda dessa faktorer är det 1% eller färre som inte vet eller har någon åsikt kring frågan.

Kring hur viktigt det är att skolmaten är bra för planeten uppger 47,1% att det är ganska eller mycket viktigt och 44,4% anser att det inte är viktigt. De som inte vet eller har någon åsikt uppgår till 8,4% av eleverna. Att det är viktigt att skolmaten är lokalproducerad är den fråga som minst antal tycker är viktig. 37,3% av eleverna uppger att det är ganska eller mycket viktigt och 49% uppger att det inte är viktigt. Det är även för vikten av lokalproducerad skolmat som flest inte vet eller inte har någon åsikt med 13,7% av eleverna.

40% av de tillfrågade uppger att de gärna testar nya maträtter i skolan då de är nyfikna på nya smaker. 38,9% anser att testa nya smaker inte är en faktor som påverkar dem att testa nya maträtter. På frågan om att testa nya maträtter snarare görs för att lära sig mer om maten uppger 22,5% att det stämmer in på dem medan 59,2% anser att så inte är fallet för dem varav 21,9% uppger att det inte alls stämmer. 34,6% av eleverna uppger att de avstår från att prova nya maträtter då de är osäkra på vad maten innehåller och 48,8% anser att detta inte är en bidragande faktor för dem att avstå att prova nya maträtter. Samtidigt anser 25,4% att de avstår från att testa nya maträtter då de inte gillar förändring i vad de äter. 59,2% av eleverna uppger att detta inte är en bidragande faktor varav 23,7% uppger att det inte alls stämmer in på dem.

Däremot anser 57,4% av de tillfrågade att de äter maten de brukar äta av ren vana och 20,7% anser att så inte är fallet. På frågan kring huruvida det eleverna väljer att äta i skolan påverkas av det som de äter hemmavid anser 28,9% att vad de väljer att äta i skolan till olika grad är baserat på det de äter hemma. 48,1% anser dock att det inte finns någon koppling mellan vad de väljer att äta i skolan och vad de väljer att äta hemma. 70,3% av eleverna uppger att vad de väljer att äta i skolan inte påverkas eller baseras på vad andra väljer att äta. 11,1% upplever dock att de till olika grad påverkas av vad andra väljer att äta och att det påverkar deras matval i skolan. Slutligen uppger 15,1% att de gärna vill lära sig mer om hur maten de äter i skolan påverkar vår planet och 21,2% vill gärna lära sig mer om var maten de äter i skolan kommer ifrån.

5 Analys & Diskussion

Följande kapitel ämnar att analysera och diskutera studiens resultat samt sätta det i kontext gentemot tidigare forskning. Kapitlet är uppdelat i tre delar där den första delen ser till demografiska skillnader i form av kön och ålder, där sambandsanalyser och korstabeller gjorts. Den andra delen ser till hållbarhetsintresse som en eventuell påverkande faktor. Den tredje och sista delen belyser klusteranalysen och ämnar att exemplifiera olika grupper av elever, vad som karaktäriserar dessa grupper samt hur de olika faktorerna spelar in. Faktorerna som använts i analysen är inspirerade av de faktorer som finns i TPB som presenterats i kapitel två.

5.1 Bakgrundsfaktorer – Demografiska skillnader

5.1.1 Ålder

Det finns en del skillnader i ålder gällande elevernas inställning, attityder och uppfattningar kring hållbar skolmat samt de olika faktorerna. Även om det enbart är ett relativt litet åldersspann som studerats går det att göra iakttagelser utifrån resultatet. Gällande självidentitet och huruvida eleverna har ett hållbarhetsintresse anser samtliga åldersgrupper att de är insatta i denna typ av frågor, även om de allra yngsta tenderar att vara något osäkra. Yngre elever tenderar även vara osäkra på att ange hur viktiga klimat- och hållbarhetsfrågor är för dem. De yngre eleverna tenderar däremot att anse att det är viktigt med skolmat som är närproducerad och har en låg klimatpåverkan. Detta gäller även för frågor kring lokalproducerad mat, även om det överlag inte är många (n=22) som anser att de är mycket insatta, men de som väl är det tenderar att vara yngre.

Gällande attityder gentemot skolmaten och diverse hållbarhetsarbete finns det vissa skillnader i ålder. De som uppskattar skolmaten och tycker att den är bra tenderar att vara äldre och de som anser att den är mycket dålig

tenderar att vara yngre än snittet. Att maten som äts i skolan ska vara nyttig är eleverna överens om, men för de som tycker att det inte är särskilt viktigt (n=62) är medelåldern yngre än snittet, vilket är annorlunda mot vad Share och Stewart-Knox (2012) kommit fram till i sin studie. Att arbeta för att göra skolmaten mer hållbar genom att öka andelen ekologiska varor anses vara mycket viktigt bland de yngre och inte särskilt viktigt bland de äldre, även om det är små differenser. Det är även liknande gällande att öka andelen växtbaserad mat som serveras. Inga skillnader i ålder sticker ut gällande inställning till att testa nya maträtter eller att avstå nya maträtter.

Överlag är det intressant att det ofta är yngre som anser att det är viktigt att arbeta med att göra skolmaten mer klimatsmart och att öka andelen lokalproducerade livsmedel som serveras. Samtidigt pågår denna typ av arbete inom kommunen i dagsläget där de yngre då har starkare negativa åsikter om den befintliga skolmaten som serveras. Det kan vara så att de yngre eleverna generellt inte är lika insatta i klimat- och hållbarhetsfrågor som de äldre och att de inte har samma förståelse för hur olika typer av hållbarhetsarbete påverkar skolmaten de äter. Således kan de fortfarande tycka att det är viktigt att arbeta med det men att de är omedvetna om konsekvenserna det får. Även tidigare studier fastställer att acceptansen kring förändringar av matvanor ökar i takt med att ju äldre man blir (Bisogni & Connors, 2002; Buttriss & Stanner, 2004; Lobardini & Lankoski, 2013).

Gällande de sociala påverkansfaktorerna finns det inte särskilt mycket skillnad mellan elever i olika åldrar. Det som egentligen är värt att nämna är att de som aldrig eller inte särskilt ofta pratar med andra utanför skolan om skolmaten tenderar att vara yngre än snittet. En ytterligare liten differens är bland de få (n=28) som instämmer helt med att det de äter i skolan är baserat på vad de äter hemma, har en medelålder på 15,68 år vilket är en bit över snittet. För kontroll och valmöjlighetsfaktorn finns det liksom den sociala faktorn inte särskilt stora skillnader i åldern. Yngre tenderar ha svårare att ta ställning till huruvida det är enkelt eller svårt för dem att ändra sina matvanor. Det är inte orimligt att ju längre in i tonåren man kommer, desto mer äventyrlig och självständig vill man vara. Således kommer säkerligen även ställningstagandet i diverse frågor att öka där de yngre i dagsläget är mer restriktiva, vilket även Sick et al. (2019) belyser i deras studie.

5.1.2 Kön

För kön har jag valt att exkludera de som ej velat uppge eller svarat annat på denna fråga. Analysen kommer enbart att beröra skillnaderna mellan tjejer och killar. Anledningen bakom detta är att det inte finns ett tillräckligt brett urval

från den tredje gruppen för att göra en djupgående och representativ analys. Antalet svar som används som underlag är $n= 512$.

Det finns tydliga skillnader mellan könen kring en majoritet av de olika faktorerna som studerats. Att skillnader mellan könen påverkar val av mat och vilka beslut som tas är vida rapporterat (Shepherd & Raats, 2006). För självidentitet finns det bland eleverna signifikanta skillnader mellan könen. Tjejer är överlag mer insatta i klimat- och hållbarhetsfrågor än killar, trots att det är fler killar som uppger att de är mycket insatta. Däremot är denna skillnad ej statistiskt signifikant. Det är liknande kring frågor som rör lokalproducerad mat. Enda skillnaden är egentligen att tjejer är mer restriktiva i sina svar men överlag finns det inte några märkbara signifikanta skillnader. Intressantare blir det dock gällande hur viktiga eleverna upplever frågor kring klimat- och hållbarhet. Flera tjejer tycker att denna typ av frågor är viktiga för dem samtidigt som killar betydligt mer tycker att denna typ av frågor inte alls är viktiga. Även om detta samband är svagt (spearman $\rho = -,16$, $p = <,001$) så är det statistiskt signifikant. Tobler et al. (2011) fann i deras studie att tjejer tenderar att visa ett större engagemang gentemot klimat- och hållbarhetsfrågor än killar, men en lägre grad av kunskap.

Tabell 4: Hur de olika könen skiljer sig inom faktorn för självidentitet (% anger andelen positiva inställningar, attityder och uppfattningar)

	Tjejer	Killar	P-värde
<i>Hållbar skolmat</i> ²	57,8%	33,9%	<,001
<i>Lokalproducerad skolmat</i> ²	45,4%	27,8%	<,001
<i>Kunskap om klimat- och hållbarhet</i> ³	35,5%	31,3%	,459
<i>Kunskap kring lokalproducerad mat</i> ³	16,3%	17,4%	,154
<i>Viktigt med klimat- och hållbarhetsfrågor</i> ²	54,6%	41,3%	,004

En ytterligare märkbar skillnad är att 23,9% fler tjejer än killar tycker det är viktigt att skolmaten är bra för planeten. Detta samband är även statistiskt signifikant om än relativt svagt (spearman $\rho = -,23$, $p = <,001$). Likt att tjejer i större utsträckning tycker det är viktigare än killar att skolmaten de äter är hållbar tycker de även till större utsträckning att det är ganska viktigt att skolmaten är lokalproducerad samtidigt som fler killar tycker att frågan inte alls är viktig. Sambandet mellan kön och hur viktigt det är att skolmaten är lokalproducerad är även statistiskt signifikant om än relativt svagt (spearman $\rho = -,19$, $p = <,001$).

Tjejer tenderar således att tycka det är viktigt att skolmaten de äter har en låg klimatpåverkan och att den gärna får vara lokalproducerad. Dessa aspekter är viktigare för tjejerna när det kommer till vilken typ av mat de gärna ser blir serverat i skolorna. För killarna spelar det mindre roll och de tenderar att vara mer öppna med att det finns andra saker som är viktigare för skolmaten, vilket stämmer överens med tidigare forskning (Mäkiniemi & Vainio, 2014). Lindeman och Väänänen (2000) påpekar även att tjejer tenderar att tycka att etiska aspekter som exempelvis hållbarhet är viktiga till större utsträckning än killar, vilket även verkar vara fallet i denna studie.

För attityder finns det överlag en del skillnader mellan könen i hur de svarat. Gällande vad eleverna tycker om skolmaten finns skillnader mellan könen där tjejerna i större utsträckning anser att skolmaten är ganska bra, medan killarna tycker att skolmaten är mycket dålig. Tjejer tenderar även att tycka det är ganska viktigt att skolmaten är nyttig och killar att det är mindre viktigt men de flesta anser dock att det är mycket viktigt för dem att skolmaten är nyttig. Detta gäller även för hur viktigt det är att skolmaten smakar bra där det inte finns några märkbara skillnader mellan könen och man är överens om att det är viktigt att maten smakar bra, vilket överensstämmer med tidigare forskning (Sick et al., 2019). Att däremot våga prova nya maträtter som serveras och testa nya smaker av nyfikenhet är tjejer mer positivt inställda till. Även om skillnaden inte är speciellt stor är den statistiskt signifikant. Att nyfikenhet även tenderar vara viktigare för tjejer än killar har fastställts i tidigare studier (ibid., 2019).

Tabell 5: Hur de olika könen skiljer sig inom faktorn för attityder (% anger andelen positiva inställningar, attityder och uppfattningar)

	Tjejer	Killar	P-värde
<i>Tycke 1</i>	34,4%	23,4%	0,12
<i>Nyttighet 2</i>	90,4%	81,6%	,006
<i>Smak 2</i>	98,6%	96,5%	0,88
<i>Ekologiskt 6</i>	58,2%	38,7%	<,001
<i>Växtbaserat 6</i>	31,9%	16%	<,001
<i>Nya smaker 8</i>	41,5%	37,9%	,002
<i>Lära sig mer 8</i>	23,7%	20,5%	,048

Sett till framtida arbete för att göra skolmaten mer hållbar skiljer sig inställningen signifikant mellan könen. Tjejer är överlag mycket mer positivt inställda till nämnda förändringar och när det kommer till att öka andelen ekologiskt som serveras i skolan är det 19,5% fler tjejer än killar som anser att

denna typ av arbete är viktigt och dessa differenser är statistiskt signifikanta. Gällande arbete med att öka andelen växtbaserad mat som serveras finns det en betydlig skillnad mellan könen. Killar är i mycket större utsträckning negativt inställda till denna typ av arbete och anser att det inte alls är viktigt medan tjejer tycker att det är viktigt till olika grad. Även här är skillnaderna som påvisas statistiskt signifikanta. Gällande inställning och attityd till att prova nya maträtter finns det små skillnader mellan könen. Det finns heller inga märkvärdiga skillnader kring hur eleverna provar nya maträtter för att lära sig mer bortsett från att tjejer anser att det inte stämmer i högre grad än killar.

För sociala faktorer finns det inte lika tydliga skillnader mellan könen som för attityder. Gällande hur ofta eleverna pratar med andra utanför skolan om skolmaten finns det små skillnader där killar i större utsträckning aldrig pratar med andra. Tjejer är i sin tur en aning mer benägna att alltid prata med andra. Gällande vetskapen om matråd på skolorna och vem eleverna kan vända sig till för att prata om skolmaten finns det tydliga skillnader mellan könen. Killar tar i högre utsträckning ställning till frågan genom att svara ja eller nej medan tjejer i större utsträckning är osäkra på var eller till vem de ska vända sig.

Det finns inga märkbara skillnader mellan könen gällande att de väljer att äta i skolan baseras på det de äter hemma. Kring att det som äts i skolan baseras på vad andra i deras omgivning väljer att äta, finns det dock skillnader mellan könen. Överlag är det väldigt få som instämmer med detta påstående men killar anser i större grad att det inte alls stämmer medan tjejer snarare anser att det inte stämmer. Detta samband är dock inte statistiskt signifikant och det har en ringa styrka (spearman rho = -,20, p = <,001).

Tabell 6: Hur de olika könen skiljer sig inom faktorn för sociala faktorer (% anger andelen positiva inställningar, attityder och uppfattningar)

	Tjejer	Killar	P-värde
<i>Prata med andra s</i>	75,9%	70,5%	,003
<i>Lämna åsikter s</i>	25,5%	37,4%	<,001
<i>Påverkan från föräldrar s</i>	28,3%	29,6%	,689
<i>Påverkan från vänner i skolan s</i>	11,7%	10,9%	,029

För kontroll och valmöjlighetsfaktorn finns det överlag ett par signifikanta skillnader mellan könen. Sett till sambandsstyrkan mellan variablerna kan det urskiljas att de som tenderar att svara att det är viktigt att veta var skolmaten kommer ifrån tycker även det är viktigt att veta vilken hållbarhetspåverkan skolmaten har (spearman rho = -,61, p = <,001). Ser vi till huruvida eleverna väljer att avstå från att prova nya maträtter då de inte vet vad rätten innehåller

finns det skillnader som är statistiskt signifikanta. Killarna anser i mycket större utsträckning inte att detta inte stämmer in på dem. I övrigt finns det inga starka samband mellan variablerna. Det finns även inga direkta skillnader mellan könen gällande hur enkelt eller svårt eleverna upplever att det är för dem att ändra sina matvanor. Det enda som sticker ut en aning är att fler tjejer inte vet om det är enkelt eller svårt. För skiften som innebär ett mer begränsat urval av produkter till förmån för mer lokalproducerad mat ses hos killar som mycket negativt i större utsträckning än för tjejer. Likt vad de tycker om skolmaten uttrycker killar starkare negativa åsikter.

För frågor kring information och hur tillgänglig information det finns som visar eleverna dels var skolmaten kommer ifrån, dels dess klimatpåverkan finns det inga skillnader mellan könen kring hur de svarat. Ser vi däremot till hur viktig de anser att denna typ av information är finns det signifikanta skillnader mellan könen. Att veta var skolmaten kommer ifrån är inte alls viktigt för killar i en betydligt större utsträckning än för tjejer som snarare anser att det inte är särskilt viktigt. Skillnader för att veta skolmatens klimatpåverkan speglar dess ursprung även om fler killar tycker att denna typ av information inte alls är viktig.

Tabell 7: Hur de olika könen skiljer sig inom faktorn för kontroll och valmöjligheter (% anger andelen positiva inställningar, attityder och uppfattningar)

	Tjejer	Killar	P-värde
<i>Ändra matvanor</i> 7	45,4%	51,7%	,079
<i>Menybegränsning</i> 4	33,6%	30,5%	,012
<i>Information om ursprung</i> 9	9,6%	10,9%	,377
<i>Viktig information?</i> 6	42,2%	38,3%	<,001
<i>Information om hållbarhetspåverkan</i> 9	13,5%	15,2%	,234
<i>Viktig information?</i> 6	40,4%	34%	<,001
<i>Osäker på matens innehåll</i> 8*	41,9%	57,4%	<,001

5.2 Hållbarhetsintresse – en påverkande faktor?

Det som undersöks här är om eleverna anser sig vara insatta i frågor kring klimat och hållbarhet samt huruvida detta intresse reflekteras i hur de svarar på faktorfrågorna. Hädanefter benämns detta intresse som självidentitet, där de elever som är insatta i klimat- och hållbarhetsfrågor, som tycker denna typ av

frågor är viktiga och/eller är positiva till hållbarhetsrelaterade förändringar anses ha en hög grad av självidentitet.

Till att börja med är det av intresse att se till vilken grad olika typer av hållbarhetsaspekter är viktiga för eleverna genom att analysera dessa variabler internt gentemot varandra. De som anser att det är viktigt att skolmaten de äter ska vara hållbar tycker generellt även att det är viktigt att den är lokalproducerad. En statistisk signifikant skillnad finns även kring hur eleverna som tycker det är viktigt att skolmaten de äter är bra för vår planet och att öka andelen ekologiska matvaror som serveras (chi square = 156,533, df = 16, $p < ,001$), öka andelen växtbaserad mat som serveras (chi square = 139,401, df = 16, $p < ,001$) samt ett skifte mot fler lokalproducerade matprodukter i skolan (chi square = 67,025, df = 16, $p < ,001$).

Överlag finns det ingen särskild hållbarhetsaspekt som inte beaktas av de som anser sig själva vara insatta eller tycker att denna typ av frågor är viktiga. Samtidigt är det däremot en del som anser att klimat- och hållbarhetsfrågor är viktiga för dem och som tycker det är viktigt att skolmaten är hållbar som inte är speciellt insatta i frågor som berör lokalproducerad mat. Det verkar således vara ett område som är svårare för eleverna att bilda sig en uppfattning kring, även om det finns en viss tjusning med att äta lokalproducerat. Lokalproducerad mat uppfattas ofta som fräschare (Paloviita, 2010), godare och av högre kvalitet (Chambers et al., 2007). Dessutom kan de inte mer tillit hos konsumenter då de vet var produkten kommer ifrån (Feldmann & Hamm, 2015).

Sett till sambandsstyrkor finns det överlag en ringa styrka mellan sambanden. Det som sticker ut är en måttlig styrka gällande hur viktigt det är att skolmaten är hållbar och att den även är lokalproducerad (spearman rho = -,51, $p < ,001$), samt att det är viktigt att skolmaten är hållbar och att klimat- och hållbarhetsfrågor är viktiga (spearman rho = -,52, $p < ,001$). Det finns även nästintill ett måttligt positivt samband som är statistiskt signifikant (spearman rho = -,49, $p < ,001$) mellan hur insatta eleverna är i klimat- och hållbarhetsfrågor och hur viktiga de upplever dessa frågor. Hur påverkar då graden av självidentitet hur eleverna upplever de olika faktorerna som studerats. Tidigare studier visar att ungdomars inställning och attityder gentemot hållbarhetsfrågor generellt har en betydande påverkan på deras beteende och att det är deras kunskap inom denna typ av frågor som är centrala (Ensaft et al., 2015). I denna studie tenderar de med en hög grad av självidentitet att uppskatta skolmaten mer. Det vill säga att ju mer insatt eller öppen man är gentemot klimat och hållbarhetsfrågor, desto mer uppskattar man skolmaten som serveras. Gällande skolmatens karaktär såsom smak och nyttighet finns det ingen skillnad i graden av självidentitet. Detta verkar vara aspekter som är

viktiga oavsett. Enda tendensen är att de elever som tycker det är viktigt med lokala livsmedel och att skolmaten ska vara hållbar är aningen mer positiva. De med hög grad av självidentitet tenderar även att instämma med att de gärna provar nya rätter för att de är nyfikna på nya smaker men det finns dock inga statistiskt signifikanta samband. Det finns även tendenser att en högre grad av självidentitet innebär att man gärna äter nya maträtter för att lära sig mer.

Sett till inställning och attityd gentemot framtida förändringar har de med en högre grad av självidentitet en mer positiv inställning. Att öka ekologiska livsmedel som serveras har en högre grad av positivitet än att öka andelen växtbaserad mat. Generellt tenderar personer som bryr sig mer om miljö- och klimatet att vara mer positivt inställda till att äta växtbaserad mat (Vanhonacker et al., 2013). I detta fall kan skillnaden bero på att eleverna haft dåliga upplevelser med den växtbaserade maten som serveras i skolan och att den inte faller eleverna i smaken, även för dem som tycker klimat- och hållbarhetsfrågor är viktiga.

För sociala faktorer tenderar man exempelvis att prata med andra om skolmaten där den enda skillnaden är att de som är insatta i klimat- och hållbarhetsfrågor tenderar att mer ofta prata med andra. Detta kan indikera på att de som anser sig vara insatta och medvetna om problemen med matproduktion gärna pratar med andra om detta och att man har mer att dela med sig av. De som har en högre grad av självidentitet tenderar även att veta var eller till vem de kan vända sig för att lämna synpunkter på skolmaten. De med lägre grad tenderar att inte veta eller vara osäkra. Det finns vissa tendenser till att en högre grad av självidentitet i form av engagemang i klimatfrågan och vikten av att äta lokalproducerat resulterar i en högre överensstämmelse till att vad man äter i skolan baseras på vad andra väljer att äta. Det finns dock inga statistiskt signifikanta samband.

För kontroll och valmöjlighetsfaktorn finns de största skillnaderna för de med hög respektive låg grad av självidentitet och det finns även en mängd statistiskt signifikanta samband. Till att börja med så är det enklare för eleverna med en hög grad av självidentitet att ändra sina matvanor. De med låg grad av självidentitet tenderar även att instämma helt med att de gärna undviker att prova nya maträtter då de är osäkra på vad maten innehåller. Detta reflekteras även genom framtida arbete i form av att begränsa utbudet till att servera mer lokalproducerat i skolmaten, vilket innebär att vissa saker eventuellt kan försvinna. De elever som har en lägre grad av självidentitet är överlag mycket mer negativt inställda till denna typ av förändringar och ser potentiella problem och hinder som väger tyngre än fördelarna. Detta kan eventuellt bero på en rädsla eller osäkerhet för de som är mindre insatta. Denna negativa inställning kan även grunda sig i att man inte är medveten om varför det är viktigt att göra

skolmaten mer hållbar. Man anser helt enkelt att det inte är en viktig sak och är därmed också mer negativt inställd till förändringar vars syfte är att minska skolmatens klimatpåverkan genom exempelvis att minska mängden kött som serveras. Det är inte ovanligt att en okunskap eller rent av misstro till klimatfrågan har effekten att man undviker klimatsmarta matval (Mäkiniemi & Vainio, 2014).

Gällande kunskapen kring information om skolmatens ursprung och klimatpåverkan finns det intressanta statistiskt signifikanta samband. De som har en hög grad av självidentitet tenderar att veta om det finns information om matens ursprung eller inte. De med låg grad av självidentitet tenderar att välja "vet ej". Detta kan vara för att de inte nödvändigtvis vet vad de ska leta efter eller mer troligt att de inte bryr sig om att leta efter denna typ av information från första början. För information kring matens klimatpåverkan verkar det snarare som att de med låg grad av självidentitet inte anser att den är tillgänglig medan de med hög grad av självidentitet anser att denna typ av information finns tillgänglig. Hur viktig dessa typer av information är blir allt viktigare ju högre grad av självidentitet eleven har och det finns tydliga skillnader som är statistiskt signifikanta ($\chi^2 = 60,332$, $df = 6$, $p = <,001$) och ($\chi^2 = 137376$, $df = 6$, $p = <,001$).

5.3 Faktorer för matval

5.3.1 Klusteranalys

Första steget i klusteranalysen är att fastställa hur många lämpliga kluster det finns, något som fördelaktigt kan göras genom en hierarkisk klusteranalys i form av ett dendrogram som använder sig av Wards Linkage. För denna studie fastställs det att det finns fyra olika kluster. Variablerna som använts för klusteranalyserna ingår under faktorerna självidentitet, attityder, sociala faktorer samt kontroll och valmöjligheter. Anledningen till valet av Wards metod var för att säkerställa att de olika klusterna skulle vara någorlunda jämlika i storlek. Vanhonacker et al. (2013) påpekar att en hierarkisk klusteranalys är fördelaktig för att bilda en initial uppfattning om antalet kluster som sedan kan användas i en k-klusteranalys. Det är även viktigt att beakta att det inte finns några generella regler kring hur många kluster man väljer att tillämpa annat än att de ska ha en meningsfull storlek och differenser i variablerna som undersöks.

Då frågorna som ställts i enkäten skiljer sig, skiljer sig även svarsalternativen och deras skalor. Tabell åtta visar de olika skalorna som

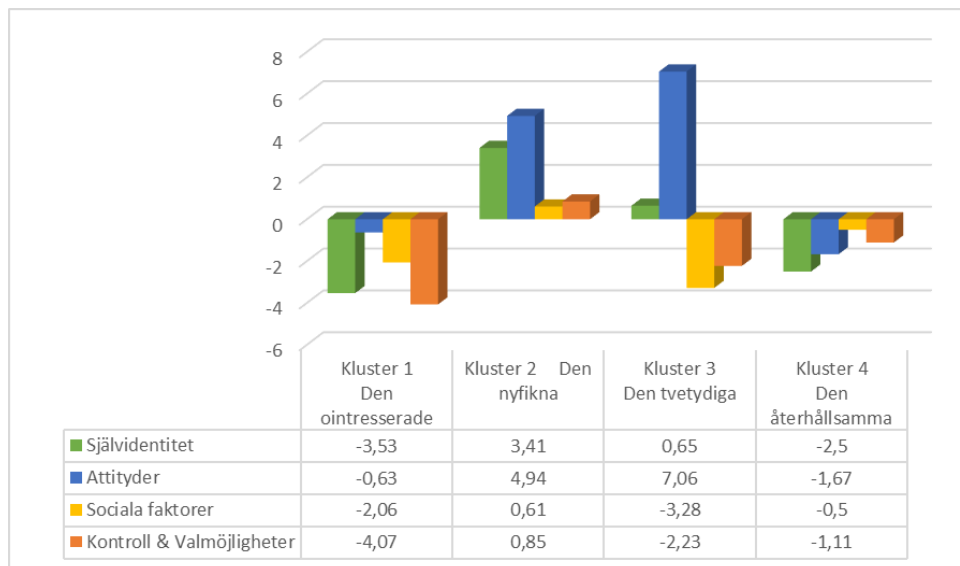
tillämpats. Förteckningen indikerar även vilken typ av skala som används för vilken typ av variabel i kommande tabeller. Ju längre ifrån medelvärdet för variabeln svaren är, desto större roll spelar den faktorn för eleverna. Det vill säga att en fråga med fem svarsalternativ innebär ett svar nära tre att faktorn spelar väldigt liten roll. Ju längre ifrån tre, desto mer spelar den variabeln inom faktorn roll. Desto lägre, desto mer negativt och desto högre, desto mer positivt. Tabell nio visar demografiska egenskaper för de olika klusterna och figur sex visar en sammanställning av variablerna för vardera faktor och kluster. En negativ siffra indikerar en negativ inställning/påverkan och en positiv siffra indikerar en positiv inställning/påverkan.

Tabell 8: Översikt av olika skalor och beteckning i tabeller.

Förteckning	Skala
1	Från [1] Mycket dåligt till [5] Mycket bra
2	Från [1] Inte alls viktigt till [5] Mycket viktigt
3	Från [1] Nej, inte alls till [5] Ja, mycket
4	Från [1] Mycket negativt till [5] Mycket positivt
5	Från [1] Aldrig till [6] Alltid
6	Från [1] Inte alls viktigt till [4] Mycket viktigt
7	Från [1] Väldigt svårt till [5] Väldigt enkelt
8	Från [1] Stämmer inte alls till [7] Stämmer helt
9	Från [1] Nej till [3] Ja

Tabell 9: Översikt av de olika klusternas storlek, snittålder och könsfördelning.

	Kluster 1	Kluster 2	Kluster 3	Kluster 4	P-värde
<i>Klusterstorlek (Antal elever)</i>	158	123	101	142	-
<i>Medelålder (år)</i>	15,15	15,14	15,34	15,31	,678
<i>Könsfördelning (Antal tjejer i %)</i>	40,5	62,6	53,5	61,3	,004

Figur 6: Sammanställning av de olika variablerna för vardera faktor i förhållande till de olika klusterna.

5.3.2 Attityder

Faktorn för attityder innehåller variabler som fokuserar på elevernas inställningar, uppfattningar, attityder och acceptans. Det finns betydliga skillnader mellan klusterna varav majoriteten är signifikanta men kring matens nyttighet och smak finns det mindre skillnad. Detta är två aspekter som är viktiga oavsett kluster och något som eleverna värdesätter högt. I synnerhet gäller detta för smak som är den enskilt viktigaste variabeln som studerats när det gäller matens karaktär. Likt denna studie har tidigare forskning identifierat smak som en central och betydande motivationsfaktor bakom matval (Bissonnette & Contento, 2001; Contento et al., 2006; Ensaff et al., 2015; Havermans et al., 2021; Melo et al., 2013; Sick et al., 2019; Ziegler et al., 2021).

Intresse kring hälsosam mat varierar mellan elever och denna typ av variation har påträffats i tidigare studier (Ensaff et al., 2015). I denna studie verkar eleverna vara överens om att det är viktigt att skolmaten de äter är nyttig och bra för dem. Hur skolmaten upplevs i dagsläget skiljer sig däremot mellan klusterna och denna skillnad är signifikant ($p = <,001$). Det är främst kluster ett och fyra där skolmaten inte går hem och uppfattas som dålig. Kluster två och tre är mer accepterande men den uppfattas inte som särskilt bra i något kluster, vilket tyder på att skolmaten i dagsläget generellt inte uppskattas av eleverna.

Sett till framtida förändringar är det framför allt kluster ett och fyra som återigen är negativt inställda. Dessa elever uppskattar inte riktningen kring att göra skolmaten mer hållbar utan snarare att det bör läggas fokus på andra aspekter. Kluster tre är generellt mer accepterande och öppna för förändringarna men är något återhållsam gällande en ökad andel växtbaserat. Kluster två är väldigt öppna för dessa förändringar och i synnerhet gällande att öka andelen ekologiska produkter som serveras. Det är även det enda kluster som är tydligt positiva för att öka andelen växtbaserat. Således finns det tydliga skillnader mellan eleverna och att många även föredrar en typ av förändring före en annan vilket skiljer sig en aning från vad Feldmann & Hamm (2015) fann i sin studie. De menar att personer som är för en viss typ av alternativ produktion som lokalproducerad eller ekologiskt tenderar även att vara för andra liknande typer av produktion.

Framför allt är det växtbaserad kost som inte uppskattas av eleverna i denna studie och det kan möjligen bero på att eleverna förväntar sig animaliska produkter i form av kött och fisk. Låg acceptans av förändringar gentemot mer hållbara alternativ handlar ofta om en ovilja att ge upp nuvarande konsumtion av animaliska produkter (Havermans et al., 2021; Malek et al., 2019; Mann et al., 2018; Tobler et al., 2011). Att således öka andelen acceptansen för den ökade grad av växtbaserad kost som serveras i skolan är en komplex fråga som bör utforskas vidare. Röös et al. (2018) poängterar att det är viktigt att hitta attraktiva substitut som svenska konsumenter accepterar. Det är möjligt att tillräcklig exponering gentemot förändringar resulterar i att attityder gentemot förändringarna blir mer positiva och att acceptansen således även ökar (Lombardini & Lankoski, 2013). Även Sadiq et al. (2020) är inne på samma spår och menar att attityder har en positiv korrelation till intentioner och sedermera beteende

Att testa nya maträtter för att uppleva nya smaker och få mer kunskap kring maten är något som kluster tre även anses göra. Även kluster två anser att det stämmer in på dem medan kluster ett och fyra snarare anser att så inte är fallet. Individier som har en högre grad av utforskande egenskaper tenderar också att prova nya maträtter till större utsträckning än merparten. Det är deras nyfikenhet och villighet att ta risker som påverkar deras beslut (Sadiq et al., 2020). Således kan eleverna i dessa två kluster ses som äventyrliga och nyfikna när det gäller att testa nya smaker.

Tabell 10: Översikt av variablerna för attitydfaktorn för de olika klusterna.

	Kluster 1	Kluster 2	Kluster 3	Kluster 4	P-värde
<i>Tycke</i> ₁	2,04	2,67	3,11	2,00	<,001
<i>Nyttighet</i> ₂	4,04	4,37	4,47	4,24	,007
<i>Smak</i> ₂	4,65	4,57	4,61	4,68	,564
<i>Ekologiskt</i> ₆	2,72	3,99	3,35	2,82	<,001
<i>Växtbaserat</i> ₆	1,84	3,35	2,62	1,80	<,001
<i>Nya smaker</i> ₈	3,47	4,39	5,82	2,75	<,001
<i>Lära sig mer</i> ₈	2,61	3,60	5,08	2,04	<,001

5.3.3 Sociala faktorer

Sociala faktorer innehåller variabler som fokuserar på det sociala samspelet mellan eleverna samt deras familj och vänner. Att prata med andra och dela sina tankar och uppfattningar om skolmaten med familj och vänner är ett vanligt förekommande oberoende av kluster. Då många anger att de pratar med varandra utanför skolan kan det även vara värt att låta dem prata om skolmaten på skolan, i skolan, på skoltid. Att använda skolluncher som en möjlighet att prata om skolmaten har tidigare visat sig vara värdefullt (Lucas et al., 2017). Jag anser snarare att lunchtiden ska vara för sig då det generellt är ganska kort tid för eleverna att äta som det är. Den korta lunchtiden i skolan visar sig även vara en bidragande faktor till ohälsosamt ätande (Fitzgerald et al., 2010). Man bör snarare se över möjligheterna att använda skolmaten och då även inkludera arbetet med mer hållbar skolmat inom andra ämnen i skolan. Att skolmaten är en del av elevernas utbildning har tidigare diskuterats (Persson Osowski & Fjellström, 2018) men frågan är snarare till vilken grad det ska utövas. Skolan ses som ett ypperligt tillfälle att arbeta med eleverna och förbättra deras konsumtionsbeteende kring mat (Waddingham et al., 2018). Däremot som finns det möjligen ett behov av att även få till förändringar av vad som äts i hemmen och således även föräldrars engagemang.

Även om skolmaten är ett område som engagerar eleverna oberoende av kluster ser det annorlunda ut när det kommer till kunskap om att lämna feedback och åsikter till personal och ansvariga. Det är tydligt att inte något kluster sticker ut när det gäller att veta till vem eller var de ska vända sig. Det råder överlag en osäkerhet kring denna möjlighet att dela sina åsikter med berörd personal.

Gällande hur eleverna påverkas och influeras av familj och vänner finns det tydliga, signifikanta skillnader mellan klusterna. Kluster två är för dessa variabler oberörda, eller rättare sagt osäkra på om de är påverkade av externa faktorer eller inte. Kluster tre är tydliga med att de är självständiga och inte påverkas av vad vänner tycker om maten. Det påverkar inte deras beslut och vad de väljer att äta, vilket även gäller för vad dessa elever äter hemma. Detta gäller även för kluster ett, om än något mer osäkert och återhållsamt i svaren. Kluster fyra anser att vänner inte påverkar deras val men att vad de äter hemma gör det, även om det inte är med mycket.

Ensaft & Coan (2015), påpekar att det inte finns konklusiva resultat för att vänner influerar ungdomars val av mat. Det kan även vara så att många inte vill erkänna att de influeras av andra gällande deras matval i skolan. De vill gärna visa på självständighet och att de kan välja själva vilket är något som även Havermans et al. (2021) poängterar. Författarna presenterar även att föräldrar ofta har starka åsikter om exempelvis växtbaserad kost. Respondenterna menar att deras föräldrar säkerligen skulle vara ok med om de ville äta mer vegetariskt, men inte nödvändigtvis tycka om det. Det är viktigt att även arbeta med att uppmuntra föräldrar att anamma en hälsosam diet och att främja mer valmöjligheter för ungdomarna (Melo et al., 2013). Föräldrar kan agera som en viktig framgångsfaktor i förändringsarbetet och det finns möjlighet att föräldrarna kan vara en typ av förebild för eleverna vilket kan förbättra chanserna att deras uppfattningar och inställningar förändras.

Eleverna har skilda åsikter kring att det som äts hemma återspeglar vad de väljer att äta i skolan. Det behöver nödvändigtvis inte betyda att föräldrarna inte har någon påverkan på de elever som inte instämmer med detta påstående. Snarare kan det beror på att maten som serveras i skolan är väldigt olik den som eleverna får serverat hemmavid. Dessutom är det just den växtbaserade kosten i skolan som eleverna har negativa åsikter och inställningar emot. Frågan är egentligen hur mycket exponeringen de har gentemot denna typ av mat utanför skolan.

I Contento och Williams (2006) studie upplever ungdomar generellt att de har en hög grad av valmöjlighet när det kommer till vad de vill äta hemma, men att de ändå väljer att äta vad resten av familjen väljer att äta. Många ungdomar menar även att de är influerade av vänner och att vad de väljer att äta kan påverkas av dessa vänner, men att personlig smak fortfarande värdesätts högst. Även om påverkan från vänner i denna studie rankas lågt och att eleverna generellt inte angett att deras vänner påverkas deras beslut och val av mat kan det dock vara så att eleverna inte vill erkänna att andra personer influerar dem och att de således vill visa på en grad av självständighet. Det kan även vara tvärtom där de som erkänner att de väljer att äta som andra, gör det baserat på

att de vill passa in. Detta behöver dock inte vara något negativt då det kan röra sig om etiska aspekter såsom att främja djurliv eller minska klimatpåverkan.

Tabell 11: Översikt av variablerna för sociala faktorer för de olika klusterna.

	Kluster 1	Kluster 2	Kluster 3	Kluster 4	P-värde
<i>Prata med andra</i> ⁵	4,12	4,36	4,08	4,30	,240
<i>Lämna åsikter</i> ⁹	1,85	2,15	2,01	1,77	,001
<i>Påverkan från föräldrar</i> ⁸	3,01	3,97	2,37	4,46	<,001
<i>Påverkan från vänner i skolan</i> ⁸	2,46	3,63	1,76	2,47	<,001

5.3.4 Kontroll och valmöjligheter

Faktorn för kontroll och valmöjligheter innehåller variabler som fokuserar på saker som påverkar om det är enkelt eller svårt för eleverna att göra valen de vill. Det kan vara både interna och externa saker som påverkar. För skolmaten är just det här med valmöjligheter intressant. Eleverna kan bara äta det som serveras och inte äta något som inte finns. Däremot kan elever uppleva graden av valmöjlighet olika där någon tycker att det är väldigt begränsat medan någon annan tycker att det finns gott om rätter att välja mellan. I värsta fall finns det inget som tilltalar eleven och att det istället blir en fråga om att äta eller inte äta. Persson Osowski och Fjellström (2018) menar att det är ett privilegium att bli serverad gratis skolmat vilket kommer med kostnaden av en begränsad valmöjlighet.

Den enda variabeln där det inte finns någon signifikant skillnad mellan klusterna är om det finns tillgänglig information som visar skolmatens ursprung. Klusterna är här överens om att sådant inte är fallet och att det överlag inte finns. Liknande är det gällande information kring matens hållbarhetspåverkan, men det som skiljer sig åt är att kluster två är mer osäkra än de övriga som är mer tydliga med att det inte finns. Hur viktig denna typ av information är skiljer sig även mellan klusterna där kluster ett inte anser att det är viktigt vilket det även finns tendenser till hos kluster fyra. Kluster tre är i dessa frågor neutrala och tar inte ställning till huruvida det är viktigt eller ej för dem. Kluster två är det enda kluster där eleverna upplever att det är viktigt med denna typ av information. En intressant iakttagelse är att kluster fyra undviker att prova ny mat på grund av brist på information samtidigt som de anser att information om matens ursprung eller klimatpåverkan inte är viktigt. Däremot anser de kanske att det är viktigt att veta vad maten innehåller, men mindre

viktigt att veta ursprung eller påverkan på klimatet. Generellt har informationsletande och kunskap ett starkt inflytande över attityder (Feldmann & Hamm, 2015).

Eleverna i kluster fyra ser svårigheter med att ändra sina matvanor vilket skiljer sig från övriga kluster. Eleverna i kluster ett har ingen direkt uppfattning kring huruvida det är enkelt eller svårt. Kluster två och tre anser att det är enkelt att ändra matvanor och ser inga direkta interna begränsningar i att göra förändringar. Kluster ett och tre är även tydliga med att de inte undviker att äta maträtter baserat på att de är osäkra på innehållet. Kluster två tar ingen ställning i denna fråga. För kluster fyra är det tydligt att eleverna vanligtvis undviker att testa maträtter eftersom de inte vet vad maten innehåller. Matens bekantskap och igenkänning är centralt gällande matval som görs (Contento et al., 2006; Ensaff et al., 2015; Sick et al., 2019) och i synnerhet hos barn och unga (Buttriss & Stanner, 2004). Det är även tydligt att det finns en del elever som avstår att prova nya maträtter i dagsläget då de är osäkra på vad maten innehåller. Det kan även röra sig om att det är nya saker de inte provat på tidigare och som de inte vet hur de smakar.

Sett till externa begränsningar i form av menyändringar och restriktioner på särskilda produkter är det kluster två som upplever att detta inte nödvändigtvis är ett problem eller hinder. Kluster tre är mer reserverade i frågan och mer osäkra på om det skulle vara positivt eller negativt. Kluster ett och fyra upplever att dessa eventuella förändringar skulle ha negativ påverkan på deras möjligheter för val av mat. Menybegränsningar kan utveckla nya matval och beteende över tid. Denna typ av restriktion kan även hjälpa individer som är osäkra på vad de tycker om och inte tycker om att våga prova nya maträtter (Lombardini & Lankoski, 2013). Att använda skolan till att genomföra denna typ av begränsning är ingen dum idé. Däremot kan det leda till ett ytterligare motstånd från elever som upplever att all den mat som de är van vid, känner igen och tycker om försvinner. Det är oftast omöjligt att göra alla nöjda och när det gäller delade måltider (Persson Osowski & Fjellström, 2018).

Att använda beskrivande namn för maträtter i syfte att uppmuntra mer hälsosamma matval har visat sig vara en framgångsfaktor (Ensaff & Coan, 2015). Det finns möjligheter och utrymme för kommunen och kökspersonal att arbeta med just namnsättningen av deras vegetariska rätter som idag inte tas emot särskilt bra av eleverna. Istället för att kalla en rätt vegetarisk pasta, kan man med fördel istället tydliggöra ingredienserna, inspirationskällan eller liknande för att få det att låta mer aptitligt för eleverna. Generellt tycker många elever att det är viktigt med information som matens ursprung och hållbarhetspåverkan. Att då ta möjligheten att tydliggöra och 'highlighta' när en

produkt är närodlat kan få eleverna att känna intresse, trygghet och nyfikenhet att prova på rätten som serveras, men det kan även få motsatt effekt. Det finns även möjlighet att arbeta vidare med att visa matens klimatpåverkan. Det är dock högst osäkert vilken typ av reaktion en presentation av denna information kan få. Det finns mycket väl risk för att elever kommer ta mer av det mindre klimatsmarta alternativet som erbjuds för att markera sitt missnöje gentemot klimatarbetet. En tidigare studie visar att det inte finns någon efterfrågan av märkningar som visar att en viss produkt är lokalproducerad utan snarare att det är viktigt att det finns information rörande var produkten kommer ifrån och vem som producerat den (Paloviita, 2010).

Tabell 12: Översikt av variablerna för kontroll och valmöjligheter för de olika klusterna.

	Kluster 1	Kluster 2	Kluster 3	Kluster 4	P-värde
<i>Ändra matvanor</i> ⁷	3,04	3,39	3,78	2,34	<,001
<i>Menybegränsning</i> ⁴	2,61	3,38	3,10	2,58	<,001
<i>Information om ursprung</i> ⁹	1,46	1,50	1,46	1,35	,247
<i>Viktig information?</i> ⁶	1,96	2,80	2,50	2,26	<,001
<i>Information om hållbarhetspåverkan</i> ⁹	1,52	1,80	1,49	1,44	<,001
<i>Viktig information?</i> ⁶	1,87	2,93	2,47	2,13	<,001
<i>Osäker på matens innehåll</i> ⁸	5,53	3,95	6,03	2,21	<,001

5.3.5 Självidentitet

Som det tidigare presenterats har skillnader i självidentitet en betydande inverkan på elevernas uppfattning och inställning gentemot hållbar skolmat och det är därför även av intresse att undersöka hur dessa frågor skiljer sig mellan klusterna. Gällande den självuppfattade kunskapen kring klimat- och hållbarhetsfrågor finns det tydliga skillnader mellan klusterna. Kluster ett och fyra ser sig själva som inte särskilt insatta medan kluster tre inte nödvändigtvis anser sig själv vara påläst men om än något mer än kluster ett och fyra. Kluster två är de enda som är över medel gällande kunskap även om det är något begränsat i frågor som rör lokalproducerad mat, vilket verkar vara något som generellt inte är ett ämne som eleverna engagerat sig i.

Tabell 13: Översikt av variablerna för självidentitetsfaktorn för de olika klusterna.

	Kluster 1	Kluster 2	Kluster 3	Kluster 4	P-värde
<i>Hållbar skolmat</i> ²	2,20	4,10	3,47	2,71	<,001
<i>Lokalproducerad skolmat</i> ²	2,12	3,85	3,06	2,58	<,001
<i>Kunskap om klimat- och hållbarhet</i> ³	2,27	3,41	2,93	2,24	<,001
<i>Kunskap kring lokalproducerad mat</i> ³	2,37	3,14	2,79	2,30	<,001
<i>Viktigt med klimat- och hållbarhetsfrågor</i> ²	2,51	3,91	3,40	2,67	<,001

Att konsumenter generellt har en brist på kunskap och medvetenhet kring hållbar mat har påpekats i en rad tidigare studier (Mann et al., 2018; Tobler et al., 2011). Även på senare tid har konsumenter inte fullt förstått fördelarna med hållbar mat vilket resulterar i mindre acceptans av denna typ av förändringar (Yamoah et al., 2022). Röös et al. (2018) menar att kunskap kring miljö- och hälsofördelar är en central del i att ändra konsumtionsmönster. Att enbart öka kunskapen kring hållbarhetsaspekter för mat är däremot inte tillräckligt för att ändra ungdomars intentioner att konsumera mer växtbaserad mat (Havermans et al., 2021). Då eleverna som deltagit i denna studie fortfarande befinner sig i tonåren är det kanske för mycket begärt att de ska besitta kunskap kring denna typ av frågor, vilket även kan förklara varför siffrorna för kunskapen inte är särskilt höga. Däremot är det roligt att se att det överlag finns ett intresse för dessa frågor och att många anser att dessa frågor är viktiga för dem.

Mellan klusterna finns det även intressanta skillnader gällande hur viktiga klimat- och hållbarhetsfrågor är, där kluster ett och fyra inte tycker att dessa frågor är särskilt viktiga för dem. Kluster tre som inte anser sig vara direkt insatta anser däremot att dessa frågor är viktiga. Kluster två som även är det kluster som anser sig själva som insatta upplever även frågorna som mycket viktiga. Kluster två har även en överväldigande positiv inställning till att skolmaten ska vara hållbar och lokalproducerad, där kluster ett är raka motsatsen och har överlag en negativ inställning. Även kluster fyra är mer negativt inställda även om det inte är till en lika extrem grad som kluster ett. Kluster tre är överlag positiva till att skolmaten ska vara hållbar, men mer ovetande gällande om den ska vara lokalproducerad. Sammantaget finns det stor spridning mellan klusterna och det verkar som att det finns olika typer av möjligheter och hinder för eleverna vilket inte är förvånande då vi alla är olika. Mäkinieni och Vainio (2014) menar att barriärer gentemot mer hållbar mat kan

se olika ut beroende på hur ens engagemang för hållbara matbeteende är, vilket även verkar vara fallet i denna studie.

6 Slutdiskussion

Följande kapitel ämnar att reflektera över studien som helhet och vad som kan konstateras utifrån resultatet och analysen. Vidare presenteras även förslag på åtgärder och möjligheter för kommunen samt förslag på framtida studier som kan stärka forskningsfältet.

6.1 Besvarande av frågeställningar

Den befintliga skolmaten som serveras i Ängelholms kommun uppskattas överlag inte av eleverna. Mer specifikt är den andelen vegetariska och okända rätter som har negativ inverkan på elevernas tycke. Generellt sett måste vi bli bättre på att ändra våra matvanor och göra mer klimatsmarta matval (Bissonnette & Contento, 2001). Många elever anser dock att det är viktigt att det kontinuerligt sker arbete för att göra skolmaten mer hållbar och det är i synnerhet att öka andelen ekologiska produkter som serveras de ser som mest fördelaktigt. Eleverna är även generellt positiva till att öka andelen lokalproducerade produkter som serveras. Denna typ av omställning kan däremot i praktiken vara svår, även för de som ger sig uttryck av att bry sig om miljön (Neuman, 2019).

Den svenska skolmåltiden ämnar att ge alla elever, oavsett bakgrund, möjlighet till bra matvanor och är en central del i arbetet för en jämlik hälsa och hållbar utveckling (Livsmedelsverket, 2021). Det är således viktigt att beakta att alla gillar olika och när det kommer till skolmaten är det svårt att hitta en universell lösning som passar för alla, vilket tydliggörs genom klusteranalysen där de olika eleverna ofta har olika uppfattningar, tycke och inställningar till hållbar skolmat. Att maten de äter ska smaka bra och vara nyttig är dock något som är viktigt oberoende av andra faktorer. Elever som är mer positiva till klimat- och hållbarhetsfrågor tenderar även att vara mer accepterande kring förändringar som ämnar att göra skolmaten mer hållbar. Tjejer tenderar även att tycka det är mer viktigt att skolmaten är hållbar och är samtidigt mer öppna och accepterande gentemot att göra skolmaten mer hållbar. Således har såväl självidentitet som bakgrundsfaktorer inverkan på

elevernas tycke och inställning gentemot skolmaten och dess hållbarhetsaspekter.

Skolmaten är ett område som engagerar eleverna och något som de uttrycker starka åsikter om trots att de upplever att det många gånger faller på döva öron eller att deras åsikter inte beaktas. Det är även ett vanligt förekommande att eleverna pratar med varandra om skolmaten och att information, tycke och rykten snabbt sprids mellan eleverna och även mellan skolorna. Eleverna menar även att det idag saknas information om skolmatens ursprung och klimatpåverkan och det finns en stor andel elever som tycker att denna typ av information är viktig för dem. Således finns det möjligheter till förbättringar inte enbart kring kommunikation och dialog med eleverna men även kring tydligare information om matens egenskaper. Således finns det även variabler för sociala faktorer samt kontroll och valmöjligheter som påverkar elevernas inställningar och uppfattningar gentemot skolmaten och dess hållbarhetsaspekter.

Givetvis gäller det att finna rimliga åtgärder som med fördel kan få eleverna att uppskatta maten till större utsträckning samtidigt som matens klimatpåverkan minskar. Implementering av hållbar mat i tidig ålder kan främja mer hållbara matval senare i livet (Ensaft et al., 2015) och att arbeta med det hos ungdomar i skolåldern är en bra idé. Det är ett framtidsscenario som är ett vinnande koncept men frågor kring vem som tar första steget och var ansvaret ska ligga kvarstår.

6.2 Åtgärdsförslag till kommun

- ❖ Oavsett vilken typ av arbete och förändringar som tillämpas är det viktigt att föra en dialog med eleverna då de i dagsläget upplever att deras åsikter faller på döva öron.
- ❖ Utforma skolmenyn så att rätterna speglar vad eleverna är vana vid att äta hemma. Gör maten mer familjär. Utrymme för kreativitet och nytänkande bör såklart finnas kvar och man kan istället introducera rätter på "tillfälligt besök" som eleverna får utvärdera, innan man tar beslut om att introducera dessa måltider permanent.
- ❖ Hur maten presenteras kommer att vara en viktig framgångsfaktor. En rätt som presenteras som "vegetarisk", "vegansk" eller "närproducerad" kan få eleverna att undvika att testa rätten. Samtidigt är det en moralisk fråga till vilken grad man kan undanhålla exakt innehåll.

6.3 Studiens styrkor och svagheter

Studiens styrkor är att den bidrar till en gråzon i forskningen som existerar. Att studera elevers matval, inställningar och uppfattningar om hållbar skolmat kring den subventionerade svenska skolmatsmodellen är till min kännedom något som inte gjorts tidigare. Studien tydliggör även problematiken med att arbetet med en mer hållbar skolmat ofta leder till missnöje bland eleverna och att det är oklart huruvida det finns en universell lösning på problemet.

Studiens svagheter är att även om TPB använts för att inspirera enkätfrågorna och studiens struktur hade det varit fördelaktigt att göra en längre och mer omfattande enkät som täcker in samtliga aspekter. Detta hade kunnat stärka argumenten och slutsatserna ytterligare samt bidragit till en mer klar och nyanserad bild över de olika faktorernas funktion. Vidare är det enbart en kommun som studerats och det är inte säkert att studiens resultat kan generaliseras till andra kommuner i Sverige, än mindre till andra länder där statlig subventionerad skolmat finns. Slutligen vill jag även poängtera att då urvalet som tillämpats inte nödvändigtvis är ett sannolikhetsurval, råder det osäkerhet kring resultatets generaliserbarhet trots påvisande av statistiskt signifikant data.

6.4 Förslag på framtida forskning

Framtida arbete kan se till hur skolan kan göra skolmaten mer familjär och mer lik den mat som eleverna äter hemma. Detta för att de ska känna igen maten, känna sig säkra och bekväma med vad de äter samt att de då inte enbart uppskattar maten mer utan även äter upp mer och slipper gå hungriga hela dagen. Det kan även vara av intresse att studera föräldrarnas roll i det hela och huruvida matvanorna i hemmen behöver förändras för att influera eleverna. Var ska vi egentligen börja för att skifta skolungdomarnas acceptans gentemot hållbar mat och minska vår klimatpåverkan genom vad vi väljer att äta och vem har ansvaret?

Tack

Det finns många som förtjänar att uppmärksammas, med all rätt.

Först och främst vill jag tacka mina fantastiska handledare Emma Samsioe och Emely Lindholm. Att jag kunnat genomföra arbetet är till en stor del er förtjänst. Jag vill även passa på att tacka Hållbarhetsenheten och skolutvecklarna vid Ängelholms kommun för upplyftande dagar respektive kontakt med skolorna. Självklart vill jag även rikta ett tack till Kungsgårdsskolan, Magnarps skola, Nyhemsskolan, Rönnegymnasiet, Strövelstorps skola, Valhall College, dess personal och givetvis alla elever som svarade på enkäten. Även grupphandledningsgruppen och övriga klasskamrater samt lärare förtjänar ett tack för evig feedback samt bollande av tankar och idéer. Slutligen vill jag även rikta ett särskilt tack till "how-to-guides" för SPSS på Youtube.

Ni är alla guld värda!

Referenser

- Bir, C., Lai, J., Olynk Widmar, N., Thompson, N., Ellett, J., & Crosslin, C. (2019). "There's no place like home" Inquiry into preferences for local foods. *Journal of Food Distribution Research*, 50(1), 29-45.
- Bisogni, C. A., Connors, M., Devine, C. M., & Sobal, J. (2002). Who We Are and How We Eat: A Qualitative Study of Identities in Food Choice. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 34(3), 128–139. [https://doi.org/10.1016/s1499-4046\(06\)60082-1](https://doi.org/10.1016/s1499-4046(06)60082-1)
- Bissonnette, M. M., & Contento, I. R. (2001). Adolescents' Perspectives and Food Choice Behaviors in Terms of the Environmental Impacts of Food Production Practices: Application of a Psychosocial Model. *Journal of Nutrition Education*, 33(2), 72–82. [https://doi.org/10.1016/s1499-4046\(06\)60170-x](https://doi.org/10.1016/s1499-4046(06)60170-x)
- Buttriss, J., Stanner, S., McKeivith, B., Nugent, A. P., Kelly, C., Phillips, F., & Theobald, H. E. (2004). Successful ways to modify food choice: lessons from the literature. *Nutrition Bulletin*, 29(4), 333–343. <https://doi.org/10.1111/j.1467-3010.2004.00462.x>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber
- Chambers, S., Lobb, A., Butler, L., Harvey, K., & Bruce Traill, W. (2007). Local, national and imported foods: A qualitative study. *Appetite*, 49(1), 208–213. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2007.02.003>
- Cholette, S., Özlük, Ö., Özşen, L., & R. Ungson, G. (2013). Exploring purchasing preferences: local and ecologically labelled foods. *Journal of Consumer Marketing*, 30(7), 563–572. <https://doi.org/10.1108/jcm-04-2013-0544>
- Contento, I. R., Williams, S. S., Michela, J. L., & Franklin, A. B. (2006). Understanding the food choice process of adolescents in the context of family and friends. *Journal of Adolescent Health*, 38(5), 575–582. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2005.05.025>

Edwards-Jones, G., Milà i Canals, L., Hounsome, N., Truninger, M., Koerber, G., Hounsome, B., Cross, P., York, E. H., Hospido, A., Plassmann, K., Harris, I. M., Edwards, R. T., Day, G. A. S., Tomos, A. D., Cowell, S. J., & Jones, D. L. (2008). Testing the assertion that “local food is best”: the challenges of an evidence-based approach. *Trends in Food Science & Technology*, 19(5), 265–274. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2008.01.008>

Ejlertsson, G. (2019). *Enkäter i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Studentlitteratur

Etikprövningsmyndigheten. (2021, oktober 18). *Vanliga frågor - Information och samtycke*. <https://etikprovningmyndigheten.se/vanliga-fragor/>

Ensaft, H., Coan, S., Sahota, P., Braybrook, D., Akter, H., & McLeod, H. (2015). Adolescents’ Food Choice and the Place of Plant-Based Foods. *Nutrients*, 7(6), 4619–4637. <https://doi.org/10.3390/nu7064619>

Fitzgerald, A., Heary, C., Nixon, E., & Kelly, C. (2010). Factors influencing the food choices of Irish children and adolescents: a qualitative investigation. *Health Promotion International*, 25(3), 289–298. <https://doi.org/10.1093/heapro/daq021>

Hagevi, M., & Viscovi, D. (2016). *Enkäter : att formulera frågor och svar*. Studentlitteratur.

Hallström, E., Carlsson-Kanyama, A., & Börjesson, P. (2015). Environmental impact of dietary change: a systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 91, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.008>

Havermans, R. C., Rutten, G., & Bartelet, D. (2021). Adolescent’s Willingness to Adopt a More Plant-Based Diet: A Theory-Based Interview Study. *Frontiers in Nutrition*, 8. <https://doi.org/10.3389/fnut.2021.688131>

Hempel, C., & Hamm, U. (2016). How important is local food to organic-minded consumers? *Appetite*, 96, 309–318. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.09.036>

Jannesson, E. (2021). *Enkäter till barn och unga*. Skandias stiftelse Idéer för livet. <https://www.ideerforlivet.se/globalassets/pdf/rapporter/guide-enkater-till-barn-och-unga.pdf>

Livsmedelsverket. (2017, januari). *Hitta ditt sätt att äta grönare, lagom mycket och röra på dig*. https://moodle.med.lu.se/pluginfile.php/168132/mod_page/content/13/Svenska%20kost%C3%A5den.pdf

Livsmedelsverket. (2021, januari). *Nationella riktlinjer för måltider i skolan - Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidsbem.* <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/broschyren-foldrar/riktlinjer-for-maltider-i-skolan.pdf>

Lombardini, C., & Lankoski, L. (2013). Forced Choice Restriction in Promoting Sustainable Food Consumption: Intended and Unintended Effects of the Mandatory Vegetarian Day in Helsinki Schools. *Journal of Consumer Policy*, 36(2), 159–178. <https://doi.org/10.1007/s10603-013-9221-5>

Lucas, P., Patterson, E., Sacks, G., Billich, N., & Evans, C. (2017). Preschool and School Meal Policies: An Overview of What We Know about Regulation, Implementation, and Impact on Diet in the UK, Sweden, and Australia. *Nutrients*, 9(7), 736. <https://doi.org/10.3390/nu9070736>

Martin, M., & Brandão, M. (2017). Evaluating the Environmental Consequences of Swedish Food Consumption and Dietary Choices. *Sustainability*, 9(12), 2227. <https://doi.org/10.3390/su912227>

Melo, H., de Moura, A. P., Aires, L. L., & Cunha, L. M. (2013). Barriers and facilitators to the promotion of healthy eating lifestyles among adolescents at school: the views of school health coordinators. *Health Education Research*, 28(6), 979–992. <https://doi.org/10.1093/her/cyt077>

Mäkinen, J.-P., & Vainio, A. (2014). Barriers to climate-friendly food choices among young adults in Finland. *Appetite*, 74, 12–19. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2013.11.016>

Naturvårdsverket. (2022, januari). *Fördjupad analys av den svenska klimatomställningen 2021.* (Rapport 7014). Naturvårdsverket. <https://www.naturvardsverket.se/contentassets/e4d77c1d6cde40f99231fa6810ce4b6b/978-91-620-7014-4.pdf>

Neuman, N. (2019). *Mat och ätande : sociologiska perspektiv.* Studentlitteratur.

Paloviita, A. (2010). Consumers' Sustainability Perceptions of the Supply Chain of Locally Produced Food. *Sustainability*, 2(6), 1492–1509. <https://doi.org/10.3390/su2061492>

Persson Osowski, C., & Fjellström, C. (2018). Understanding the ideology of the Swedish tax-paid school meal. *Health Education Journal*, 78(4), 388–398. <https://doi.org/10.1177/0017896918798421>

- Rosander, U. (2022). *Miljö, mat och hälsa - Ur ett hållbarhetsperspektiv*. Studentlitteratur
- Röös, E. (2014). *Mat-klimat-listan Version 1.1*. (Rapport 077). SLU, Sveriges lantbruksuniversitet. https://pub.epsilon.slu.se/11671/7/roos_e_141125.pdf
- Röös, E., Carlsson, G., Ferawati, F., Hefni, M., Stephan, A., Tidåker, P., & Witthöft, C. (2018). Less meat, more legumes: prospects and challenges in the transition toward sustainable diets in Sweden. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 35(2), 1–14. <https://doi.org/10.1017/s1742170518000443>
- Röös, E., Larsson, J., Resare, K., Sahlin, M. J., Lindahl, T., André, E., Säll, S., Haring, N., & Persson, M. (2020). *Styrmedel för hållbar matkonsumtion – en kunskapsöversikt och vägar framåt*. (Future Food Reports 13). SLU Future Food. <https://www.sustainableconsumption.se/wp-content/uploads/sites/34/2020/06/StyrmedelForHallbarMatkonsumtion.pdf>
- Sadiq, M. A., Rajeswari, B., Ansari, L., & Danish Kirmani, M. (2020). The role of food eating values and exploratory behaviour traits in predicting intention to consume organic foods: A extended planned behaviour approach. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 102352. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102352>
- Share, M., & Stewart-Knox, B. (2012). Determinants of food choice in Irish adolescents. *Food Quality and Preference*, 25(1), 57–62. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2011.12.005>
- Shove, E. (2012). Putting practice into policy: reconfiguring questions of consumption and climate change. *Contemporary Social Science*, 9(4), 415–429. <https://doi.org/10.1080/21582041.2012.692484>
- Sick, J., Højer, R., & Olsen, A. (2019). Children's Self-Reported Reasons for Accepting and Rejecting Foods. *Nutrients*, 11(10), 2455. <https://doi.org/10.3390/nu11102455>
- Springmann, M., Clark, M., Mason-D'Croz, D., Wiebe, K., Bodirsky, B. L., Lassaletta, L., de Vries, W., Vermeulen, S. J., Herrero, M., Carlson, K. M., Jonell, M., Troell, M., DeClerck, F., Gordon, L. J., Zurayk, R., Scarborough, P., Rayner, M., Loken, B., Fanzo, J., & Godfray, H. C. J. (2018). Options for keeping the food system within environmental limits. *Nature*, 562(7728), 519–525. <https://doi.org/10.1038/s41586-018-0594-0>
- Tobler, C., Visschers, V. H. M., & Siegrist, M. (2011). Eating green. Consumers' willingness to adopt ecological food consumption behaviors. *Appetite*, 57(3), 674–682. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.08.010>

Tyrrell, R. L., Townshend, T. G., Adamson, A. J., & Lake, A. A. (2015). "I'm not trusted in the kitchen": food environments and food behaviours of young people attending school and college: Table 1. *Journal of Public Health*, 38(2), 289–299. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdv030>

Världsnaturfonden. (2021, 19 januari). *Vår vision om den hållbara maten*. <https://www.wwf.se/mat-och-jordbruk/vision-om-den-hallbara-maten/>

Världsnaturfonden. (2022, 23 mars). *Biffen – uppgradera dina matvanor*. <https://www.wwf.se/earth-hour/biffen/>

Waddingham, S., Shaw, K., Van Dam, P., & Bettioli, S. (2018). What motivates their food choice? Children are key informants. *Appetite*, 120, 514–522. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.09.029>

Wang, O., & Scrimgeour, F. (2021). Willingness to adopt a more plant-based diet in China and New Zealand: Applying the theories of planned behaviour, meat attachment and food choice motives. *Food Quality and Preference*, 93, 104294. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2021.104294>

Yamoah, F. A., Haque, A. ul, & Yawson, D. E. (2022). Consumer Psychology on Food Choice Editing in Favor of Sustainability. *Sustainability*, 14(16), 10130. <https://doi.org/10.3390/su141610130>

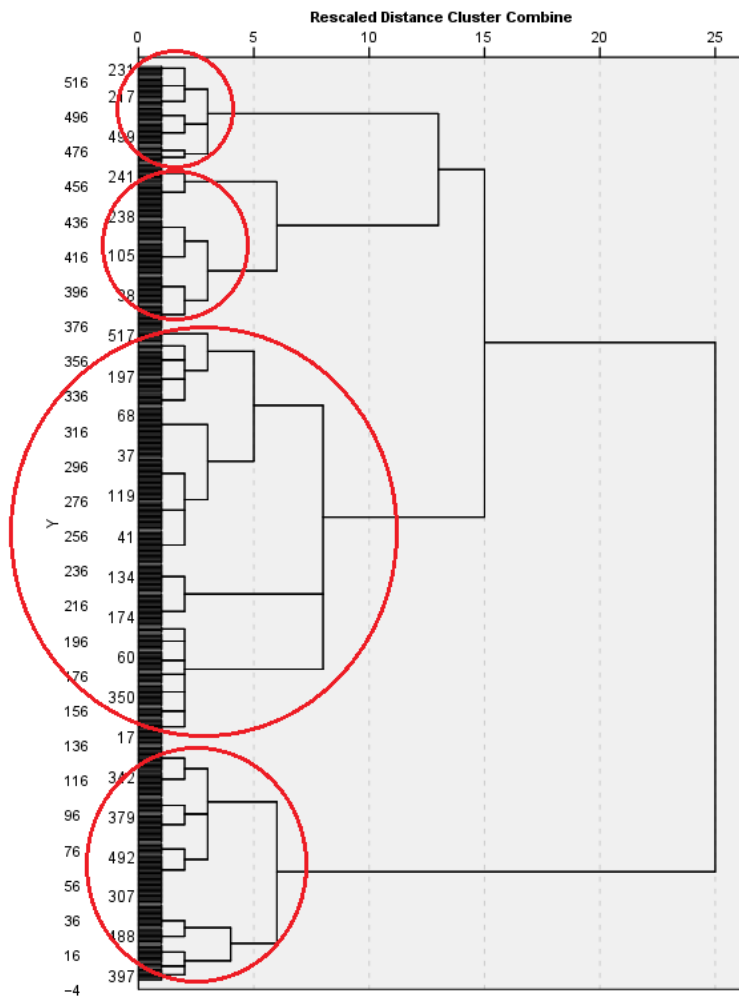
Ziegler, A. M., Kasprzak, C. M., Mansouri, T. H., Gregory, A. M., Barich, R. A., Hatzinger, L. A., Leone, L. A., & Temple, J. L. (2021). An Ecological Perspective of Food Choice and Eating Autonomy Among Adolescents. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.654139>

Ängelholms kommun. (2015 april). *Måltidspolicy - Med målsättningen att bli den bästa måltidskommunen*. <https://www.engelholm.se/download/18.622edfe7162c73c362eb1e/1524130536869/M%C3%A5ltidspolicy.pdf>

Ängelholms kommun. (2022, 21 december). *Skolmat och specialkost*. <https://www.engelholm.se/utbildning-och-barnomsorg/att-vara-elev-i-engelholm/skolmat-och-specialkost.html>

Bilaga 1 - Hierarkisk klusteranalys med Ward's Linkage

Bilaga 2 - K-klusteranalys

	Final Cluster Centers			
	Cluster			
	1	2	3	4
Vad tycker du om skolmaten överlag?	2,04	2,67	3,11	2,00
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är bra för dig?	4,04	4,37	4,47	4,24
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter smakar bra?	4,65	4,57	4,61	4,68
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är bra för vår planet?	2,20	4,10	3,47	2,71
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är lokalt producerad?	2,12	3,85	3,06	2,58
Tycker du att det är enkelt eller svårt för dig att ändra dina matvanor?	3,04	3,39	3,78	2,34
Upplever du att du är insatt i frågor kring klimat och hållbarhet?	2,27	3,41	2,93	2,24
Hur viktiga är frågor kring klimat och hållbarhet för dig?	2,51	3,91	3,40	2,67
Upplever du att du är insatt i frågor kring lokalt producerad mat?	2,37	3,14	2,79	2,30
Inte alla matprodukter kan odlas och produceras lokalt. Dessa kan då i framtiden försvinna från skolmenyn och bytas ut mot andra lokala matprodukter. Hur ser du på ett sådant skifte?	2,61	3,38	3,10	2,58
Öka andelen ekologiska matvaror som serveras? (Med ekologiskt, menas mat som kommer från produktion som är certifierad o	2,72	3,99	3,35	2,82
Öka andelen växtbaserad mat som serveras. (Med växtbaserad, menas mat som inte kommer från djur)	1,84	3,35	2,62	1,80
Hur ofta pratar du med andra utanför skolan om skolmaten?	4,12	4,36	4,08	4,30
Anser du att det finns tillgänglig information som visar var skolmaten du äter kommer ifrån?	1,46	1,50	1,46	1,35
Hur viktig är denna information för dig?	1,96	2,80	2,50	2,26
Anser du att det finns tillgänglig information som visar hur skolmaten du äter påverkar vår planet?	1,52	1,80	1,49	1,44
Hur viktig är denna information för dig?	1,87	2,93	2,47	2,13
Vet du vart eller till vem du ska vända dig om du har synpunkter på skolmaten	1,85	2,15	2,01	1,77
Jag provar nya maträtter för att jag är nyfiken på nya smaker	3,47	4,39	5,82	2,75
Jag provar nya maträtter för att lära mig mer	2,61	3,60	5,08	2,04
Jag avstår från att prova nya maträtter då jag inte vet vad de innehåller	2,47	4,05	1,97	5,79
Det jag väljer att äta i skolan är baserat på det jag äter hemma	3,01	3,97	2,37	4,46
Det jag väljer att äta i skolan baseras på vad andra väljer att äta	2,46	3,63	1,76	2,47

Bilaga 3 - ANOVA-tabell för k-klusteranalys

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
Vad tycker du om skolmaten överlag?	34,215	3	1,218	520	28,086	<,001
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är bra för dig?	4,484	3	1,099	520	4,081	,007
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter smakar bra?	,274	3	,403	520	,680	,564
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är bra för vår planet?	93,977	3	1,217	520	77,245	<,001
Hur viktigt är det för dig att skolmaten du äter är lokalt producerad?	73,437	3	1,121	520	65,512	<,001
Tycker du att det är enkelt eller svårt för dig att ändra dina matvanor?	46,691	3	1,254	520	37,237	<,001
Upplever du att du är insatt i frågor kring klimat och hållbarhet?	42,109	3	1,241	520	33,921	<,001
Hur viktiga är frågor kring klimat och hållbarhet för dig?	56,832	3	1,152	520	49,328	<,001
Upplever du att du är insatt i frågor kring lokalt producerad mat?	20,337	3	,934	520	21,779	<,001
Inte alla matprodukter kan odlas och produceras lokalt. Dessa kan då i framtiden försvinna från skolmenyn och bytas ut mot andra lokala matprodukter. Hur ser du på ett sådant skifte?	20,012	3	1,166	520	17,168	<,001
Öka andelen ekologiska matvaror som serveras? (Med ekologiskt, menas mat som kommer från produktion som är certifierad o	45,533	3	1,306	520	34,856	<,001
Öka andelen växtbaserad mat som serveras. (Med växtbaserad, menas mat som inte kommer från djur)	71,231	3	1,268	520	56,190	<,001
Hur ofta pratar du med andra utanför skolan om skolmaten?	2,293	3	1,631	520	1,405	,240
Anser du att det finns tillgänglig information som visar var skolmaten du äter kommer ifrån?	,614	3	,444	520	1,382	,247
Hur viktig är denna information för dig?	17,440	3	,598	520	29,139	<,001
Anser du att det finns tillgänglig information som visar hur skolmaten du äter påverkar vår planet?	3,215	3	,515	520	6,246	<,001
Hur viktig är denna information för dig?	28,206	3	,516	520	54,700	<,001
Vet du vart eller till vem du ska vända dig om du har synpunkter på skolmaten	3,577	3	,655	520	5,457	,001
Jag provar nya maträtter för att jag är nyfiken på nya smaker	205,557	3	2,000	520	102,795	<,001
Jag provar nya maträtter för att lära mig mer	206,838	3	1,915	520	107,983	<,001
Jag avstår från att prova nya maträtter då jag inte vet vad de innehåller	390,766	3	1,546	520	252,835	<,001
Det jag väljer att äta i skolan är baserat på det jag äter hemma	108,790	3	2,367	520	45,969	<,001
Det jag väljer att äta i skolan baseras på vad andra väljer att äta	69,341	3	2,041	520	33,971	<,001

The F tests should be used only for descriptive purposes because the clusters have been chosen to maximize the differences among cases in different clusters. The observed significance levels are not corrected for this and thus cannot be interpreted as tests of the hypothesis that the cluster means are equal.

LUNDS
UNIVERSITET

WWW.CEC.LU.SE
WWW.LU.SE

Lunds universitet

Miljövetenskaplig utbildning
Centrum för miljö- och
klimatforskning
Ekologihuset
223 62 Lund